

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิด หลักการของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- แนวคิดพื้นฐานของการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู
- แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะความเป็นครูวิชาชีพตามแนวปฏิรูปการศึกษา
- แนวคิดการประเมินผลนักศึกษาวิชาชีพครูในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
- แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิด หลักการของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพใด ๆ ก็ตามจะสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการคิด (Method of Thought) และกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติในวิชาชีพนั้นๆ เพราะในการฝึกปฏิบัติงานผู้ฝึกจะได้เรียนรู้ลักษณะการปฏิบัติงาน การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น คุณธรรมจริยธรรมในวิชาชีพ มีการสร้างทัศนคติที่ดีกับผู้ร่วมวิชาชีพด้วยกัน ฝึกทักษะเทคนิคต่างๆในการปฏิบัติงานที่จะทำให้ผู้เรียนมีสมรรถภาพในวิชาชีพนั้นๆ (Dinham and Stritter, 1986) นอกจากนี้ ประทีป สยามชัย (2532) ยังกล่าวว่า วิชาชีพชั้นสูงทุกสาขาถือว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทำให้ผู้ฝึกได้เรียนรู้ถึงศิลปะการประกอบวิชาชีพ เข้าใจถึงธรรมเนียมประเพณี จรรยาบรรณ ตลอดจนบรรยากาศและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในวงการวิชาชีพ หลังการฝึกแล้วทำให้ผู้ฝึกเกิดความภาคภูมิใจและถือว่าเขาได้เป็น "คนหนึ่ง" ในวิชาชีพนั้น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการผลิตครูที่กล่าวได้ว่า ไม่มีประสบการณ์ใดหรือวิชาใดที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติเป็นครูที่ดีได้เนื่องจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้นำความรู้ทางทฤษฎีไปปฏิบัติจริงและได้พัฒนาทักษะการสอนของตน ตลอดจนได้ฝึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ (Montana State University, 1989) ได้มีผู้ให้ความหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไว้พอสรุปได้ ดังนี้

1.1 ความหมายของประสบการณ์วิชาชีพครู

“ประสบการณ์วิชาชีพ” มาจากคำว่า “Professional Experience” หมายถึง การจัดประสบการณ์ตรงให้กับนักศึกษาได้มีการเรียนรู้และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่งถือว่าการให้ความรู้โดยผ่านกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนี้จะเป็นการฝึกหัดทางปฏิบัติจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้ดีเกิดความมั่นใจที่จะนำไปสู่ความศรัทธาในอาชีพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครูในที่สุด (อัจฉรา ประไพตระกูลและคณะ, 2522; บุญหา วัฒนะ, 2533:32; อัจฉรา วัฒนาณรงค์และสุมานิน รุ่งเรืองธรรม, 2541:14)

จากการศึกษาความหมายเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูดังนี้

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หมายถึง กระบวนการและมวลประสบการณ์ที่สถาบันผลิตครูจัดให้แก่นิสิตในหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ได้นำความรู้ ความสามารถ ทักษะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมจากการลงมือปฏิบัติและเกิดประสบการณ์ตรงในโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานการณ์ที่เป็นจริงเสมือนเป็นครูประจำการซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติวิชาชีพต่อไปในอนาคต

1.2 ความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การส่งนักศึกษาวิชาชีพครูออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นการเตรียมนักศึกษาให้มีความพร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพที่แท้จริง ได้รู้จักเด็ก ได้ทำงานร่วมกับครูและบุคคลอื่นๆ ได้มีโอกาสเป็นผู้นำซึ่งช่วยให้นักศึกษาได้ปรับปรุงตนเองในทุกๆ ด้าน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่ดีมีได้หมายความว่า การจัดสภาพห้องเรียนที่หรูหรา สะดวกสบาย มิได้หมายถึง ความพร้อมทางวัตถุ เทคโนโลยี และการบริการอันเลิศหากหมายถึงโอกาสที่นิสิตจะได้รับการฝึกฝนอย่างหลากหลาย ได้เรียนรู้แบบอย่างที่ดี ค้นคว้าแก้ปัญหาที่ท้าทาย รู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้นสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคนทุกฝ่ายในองค์กรเกิดความรู้สึกที่ดีภาคภูมิใจในสถานภาพของวิชาชีพครู (สุมน อมรวิวัฒน์, 2541:2)

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2538) ชี้ให้เห็นว่า ในการสร้างครูดีให้แก่สังคม สถาบันฝึกหัดครูควรให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนซึ่งควรพิจารณาในหัวเรื่องสำคัญ ได้แก่ วิชาชีพพื้นฐานทั่วไป เนื้อหาวิชาชีพครู วิชาเตรียมประสบการณ์และวิชาฝึกสอน ในการเตรียมประสบการณ์ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจเชิงความรู้ก่อนเป็นความรู้ที่เหมาะสมกับงาน จากนั้นจึงจัดให้มีประสบการณ์ทั้งสถานการณ์จำลองและประสบการณ์ตรงจากการศึกษา สังเกต มีส่วนร่วมในโรงเรียนภายใต้การดูแลแนะนำของอาจารย์โดยเน้นความเข้าใจพื้นฐานและวิธีการที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคตเป็นสำคัญ รวมถึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมความเป็นไปได้ในแต่ละองค์กร ฉะนั้นการฝึกสอนหรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจึงถือเป็นงานสำคัญ จุดเน้นจะต้องอยู่ที่การทดลอง ทดสอบและประเมินตนเองว่าคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ทำได้เพียงใด มองเห็นและเข้าใจแนวทางที่จะพัฒนาตนเอง

1.3 จุดมุ่งหมายและวิธีการจัดกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการผลิตครูเพราะเป็นกระบวนการภาคปฏิบัติที่จะช่วยเสริมสร้างนักศึกษาวิชาชีพครูให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความศรัทธาต่ออาชีพและมีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่พึงพอใจแก่หน่วยงานที่ใช้ครู สำหรับแนวคิดการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูในหลักสูตรการผลิตครูนั้น สถาบันฝึกหัดครูแต่ละแห่งได้กำหนดแนวทางจุดมุ่งหมายและวิธีการจัดกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไว้หลายลักษณะซึ่งอาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับพื้นฐานแนวคิดและบริบท (context) ของแต่ละสถาบันซึ่งพอจะสรุปสาระสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดขอบข่ายและสาระสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543)

จุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

- 1) มีประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานวิชาชีพเต็มเวลาในสาขาที่ตนได้เลือกศึกษา
- 2) นำทฤษฎีและหลักการที่ได้ศึกษาไปประยุกต์ใช้ในสภาพที่เป็นจริง
- 3) สามารถแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) เรียนรู้การทำงานร่วมกับบุคลากรอื่นในวิชาชีพครูและวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง
- 5) เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะครุศาสตร์และโรงเรียน/สถาบันอื่น ๆ
- 6) พัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมกับวิชาชีพ
- 7) มีทัศนคติที่ดีและศรัทธาในวิชาชีพครู

เนื้อหาวิชาต่อสัปดาห์ มีดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 อาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบัน พบนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อแนะนำเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับโรงเรียน/สถาบัน เช่น การบริหารโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน หลักสูตรระดับชั้นที่ต้องสอน แหล่งข้อมูลการเรียนการสอน แผนการสอนระยะยาว บันทึกการสอนประจำวันโดยอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบันให้คำแนะนำและตรวจความถูกต้อง

สัปดาห์ที่ 2 นักศึกษาวิชาชีพครูสังเกตการสอนและปฏิบัติงานครูในห้องเรียนจากอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบัน นักศึกษาวิชาชีพครูและอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบัน วิเคราะห์การสอนและการปฏิบัติงานครูร่วมกัน

สัปดาห์ที่ 3 นักศึกษาวิชาชีพครูเริ่มปฏิบัติการสอนโดยมีอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบันให้คำปรึกษา อาจารย์นิเทศก์ต้องตรวจบันทึกการสอนล่วงหน้า ให้คำแนะนำและเสนอแนะแนวทางแก้ไขให้ถูกต้อง นิเทศการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครูทุกครั้งปฏิบัติการสอนเพื่อให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต่างๆและติดตามพัฒนาการทางการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

สัปดาห์ที่ 4 การประเมินผลครั้งที่ 1 อาจารย์นิเทศก์ประเมินผลพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมรวมทั้งไปของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งแจ้งข้อดี ข้อบกพร่อง และเสนอแนะวิธีการแก้ไข

สัปดาห์ที่ 5-6 นักศึกษาวิชาชีพอปฏิบัติการสอน โดยพยายามปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากการประเมินผลครั้งที่ 1 ของอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์นิเทศก์เน้นการคุมชั้นเรียน การกำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัยของเด็กนักเรียนและเวลาในการสอน ตรวจสอบการปฏิบัติงานครูอื่นๆ เช่น การตรวจงานนักเรียน การจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการต่าง ๆ การร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

สัปดาห์ที่ 7 ประเมินผลครั้งที่ 2 อาจารย์นิเทศก์ประเมินผลพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมทั่วไปของนักศึกษาวชิชาชีพครู ซึ่งแจ้งข้อบกพร่องและเสนอแนะวิธีการแก้ไข

สัปดาห์ที่ 8-10 นักศึกษาวชิชาชีพครูปฏิบัติการสอน โดยพยายามปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากการประเมินผลครั้งที่ 2 ของอาจารย์นิเทศก์ โดยเน้นการผลิตสื่อการสอนที่สร้างสรรค์ การสอนแบบใหม่ๆ การประเมินผลนักเรียนและยังคงติดตามสังเกตพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมทั่วไปของนิสิต ซึ่งแจ้งข้อบกพร่องและเสนอแนะวิธีการแก้ไข

สัปดาห์ที่ 11 ประเมินผลครั้งที่ 3 อาจารย์นิเทศก์ประเมินผลพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมทั่วไปของนักศึกษาวชิชาชีพครู ซึ่งแจ้งข้อดี ข้อบกพร่องและเสนอแนะวิธีการแก้ไข

สัปดาห์ที่ 12-14 นักศึกษาวชิชาชีพครูปฏิบัติการสอนอย่างอิสระและเตรียมพร้อมในการสอบสอน

สัปดาห์ที่ 15-18 นักศึกษาวชิชาชีพครูสอบสอนและประเมินผลการสอนของตนเอง โดยเขียนสรุปไว้ตอนท้ายสมุดบันทึกการสอน

วิธีจัดการเรียนการสอน 1) ประชุมและอภิปรายกลุ่มใหญ่ในการประชุมนิเทศนักศึกษาวชิชาชีพครูก่อนไปปฏิบัติการสอนโดยศูนย์ประสานการณ์วิชาชีพ 2) สาธิตการสอนในชั้นเรียนโดยอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบัน 3) สังเกตการสอนแบบมีส่วนร่วมและศึกษางานครูที่อาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบันปฏิบัติ 4) ปฏิบัติการสอนและงานครูอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย 5) ทดลองวิธีสอนแบบใหม่ๆ และผลิตสื่อการสอนที่สร้างสรรค์ 6) นิเทศการสอนของนักศึกษาวชิชาชีพครูโดยอาจารย์นิเทศก์คณะครุศาสตร์และอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบัน 7) อภิปรายกลุ่มย่อยระหว่างอาจารย์นิเทศก์คณะครุศาสตร์และนักศึกษาวชิชาชีพครูสาขา/วิชาเอกต่างๆ ประมาณ 6 ครั้งในระหว่างปฏิบัติการสอน 8) ให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลแก่นักศึกษาวชิชาชีพครูโดยอาจารย์นิเทศก์คณะครุศาสตร์และอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบันในเรื่องการเรียนการสอนและปัญหาต่างๆ 9) ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ที่ได้รับการแนะนำจากอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน/สถาบันและอาจารย์นิเทศก์คณะครุศาสตร์ 10) สัมมนาหลังการปฏิบัติงานวิชาชีพเพื่อสรุปเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับการพัฒนาตนเองและวิชาชีพครูในอนาคต

การวัดผลการเรียน กำหนดให้เป็นเกรดตามระเบียบการประเมินผลของมหาวิทยาลัยโดยมีการประเมิน 3 ส่วน คือ 1) พัฒนาการด้านพฤติกรรมการสอน 2) พัฒนาการด้านพฤติกรรมทั่วไป 3) ประเมินผล การสอบสอน การวัดผลการเรียนในสาขาและวิชาเอกต่างๆ มีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยทั่วไปวิชาเอกเดี่ยวประเมินพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมทั่วไปอย่างน้อย 4 ครั้งและสอบ 1 ครั้ง วิชาเอกคู่ประเมินพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมทั่วไปอย่างน้อยวิชาเอกละ 3 ครั้งและสอบ 1 ครั้งโดยที่สัดส่วนการประเมินคือ ประเมินพัฒนาการพฤติกรรมการสอนและ/หรือการทำงาน 50% ประเมินผลการสอบสอน 20% ประเมินพัฒนาการด้านพฤติกรรมทั่วไป 20% เวลาในการปฏิบัติงาน 5% และสัมมนาประสานการณ์วิชาชีพ 5%

2. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้กำหนดให้วิชาประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพครู บัณฑิตที่สำคัญส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ.)

จุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

- 1) มีความรู้ ความสามารถในวิชาชีพครูและวิชาเฉพาะด้าน ใฝ่หาความรู้-ความคิดใหม่อย่างไม่หยุดยั้ง มีความชำนาญคลาดในการนำความรู้ไปใช้ และถ่ายทอดอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) มีความเพียบพร้อมในความเป็นครู และความเป็นผู้นำทางการศึกษา มีจิตสำนึกในความเป็นครู ยึดมั่นในมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพครู
- 3) มีโลกทัศน์ที่ดีและกว้างไกล ยึดมั่นในหลักเหตุผลและคุณธรรม มีบุคลิกภาพ ทักษะคิดและ ค่านิยมที่ดีตามแบบของวัฒนธรรมไทย

ขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมฝึกสอนใช้เวลาประมาณ 1 ภาคเรียน หรือประมาณ 16-18 สัปดาห์ ทั้งนี้มีข้อกำหนดสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพต้องสอบผ่านราย วิชาศึกษาการศึกษที่สำคัญ จำนวน 8-9 รายวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรโดยแบ่งการฝึกสอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ย่อย ๆ ซึ่งนักศึกษาวิชาชีพครูต้องผ่านกิจกรรมตามลำดับขั้น คือ

- 1) ขึ้นเตรียมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มุ่งให้นักศึกษาวิชาชีพครูเข้ารับการประชุมนิเทศที่ คณะศึกษาศาสตร์จัดขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
- 2) ขึ้นฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู นักศึกษาวิชาชีพครูออกปฏิบัติงานเต็มเวลาในโรงเรียนที่คณะ ศึกษาศาสตร์พิจารณาเห็นชอบโดยมีภารกิจงานสอนในชั้นเรียนและการปฏิบัติงานโครงการพิเศษอื่น ๆ นอกเหนือจากงานสอนที่เป็นงานในหน้าที่ครูเพื่อเป็นการพัฒนานักเรียน ชุมชน สังคมที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียน
- 3) ขึ้นกลับจากฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู นักศึกษาวิชาชีพครูทุกคนต้องเข้าร่วมการสัมมนาหลัง ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่คณะศึกษาศาสตร์จัดขึ้นและต้องปฏิบัติงานครบตามกำหนด

การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ใช้ฐานจำนวนหน่วยกิตแยกสัดส่วนคะแนนประเมิน ระหว่างอาจารย์นิเทศก์ของมหาวิทยาลัยกับอาจารย์พี่เลี้ยง/กรรมการโรงเรียนในอัตราส่วน 1:5 ทั้งนี้กำหนด เกณฑ์การประเมิน คือ คะแนนจากอาจารย์นิเทศก์ 2 หน่วยกิต พิจารณาจากพฤติกรรมการสอนและ คุณลักษณะครูที่ดีโดยตรวจดูจากแผนการสอนและสังเกตลักษณะการสอนทั่ว ๆ ไป มีการนิเทศอย่างน้อย 3 ครั้ง โดยใช้แบบประเมินการสอนของคณะ ส่วนคะแนนจากอาจารย์พี่เลี้ยง/กรรมการโรงเรียนมีน้ำหนัก คะแนน 6 หน่วยกิต รวม 100 คะแนน จำแนกเป็นคะแนน 3 ด้าน คือ ด้านการสอน 60 คะแนน ด้านการ ปฏิบัติงานพิเศษ 20 คะแนนและด้านบุคลิกภาพ ความประพฤติ กิริยามารยาทและวินัย 20 คะแนน

3. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้กำหนดขอบข่ายและสาระสำคัญของการ ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2541: 1-3)

จุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

- 1) เพื่อให้มีประสบการณ์การสอนและนำความรู้ภาคทฤษฎีไปทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จริง
- 2) เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนการสอน
- 3) เพื่อสร้างศรัทธาและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู

4) เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพที่เหมาะสมจะเป็นครู

การปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติงานของนักศึกษาวิชาชีพครู มีรายละเอียดดังนี้ 1) สังเกตการสอนจากอาจารย์พี่เลี้ยง 2) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน 3) เตรียมการสอนและส่งแผนการสอนล่วงหน้า 1 สัปดาห์ก่อนทำการสอน 4) ปฏิบัติและปรับปรุงการสอนให้ได้ผลดีขึ้น 5) ฟังความคิดเห็นและคำแนะนำของอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์พี่เลี้ยง 6) มีวิธีการปกครองชั้นเรียนเพื่อให้การดำเนินการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น 7) รู้จักพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล 8) มีความรับผิดชอบงานสอนและงานที่ได้รับมอบหมาย 9) ให้ความร่วมมือประสานงานกับบุคลากรทุกฝ่ายของโรงเรียนและไม่ก้าวร้าวงานที่ไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง 10) ปฏิบัติงานโดยไม่ขาด ลา ป่วย สาย โดยไม่จำเป็น ถ้ามีความจำเป็นให้ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน

4. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กำหนดขอบข่ายและสาระสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู ดังนี้ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544)

จุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู

1) เพื่อนำทฤษฎีวิชาชีพรูที่ได้เรียนมาไปทดลองฝึกปฏิบัติและปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนและปัญหาที่เกิดขึ้น

2) เพื่อศึกษาและเรียนรู้งานการบริหารและการจัดการโรงเรียนตลอดจนปัญหาและวิธีการแก้ไข

3) เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับสังคมในฐานะที่เป็นครูและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน อาจารย์ และบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียน ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาในสถาบันเดียวกัน

4) เพื่อให้ศึกษาวิชาชีพรูรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน

5) เพื่อฝึกการเป็นครูที่ดี รู้จักปฏิบัติตามระเบียบข้าราชการและกฎระเบียบของโรงเรียนที่นักศึกษาวิชาชีพรูฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู

6) เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนที่นิสิตฝึกสอนกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7) เพื่อให้มีเจตคติที่ดีและตระหนักถึงคุณค่าของวิชาชีพรู ซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูงและดำรงไว้ซึ่งสถาบันวิชาชีพรูศึกษาศาสตร์

ลักษณะการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพรูเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ปฏิบัติการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรูซึ่งจัดประสบการณ์การสอนในโรงเรียนให้กับนิสิตทุกสาขาวิชา โดยแบ่งขั้นตอนของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพรูออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสังเกตและฝึกปฏิบัติงานครู (Observation and Participation) จำนวน 1 หน่วยกิต นักศึกษาวิชาชีพรูต้องลงทะเบียนเรียนวิชานี้และฝึกการสังเกตและฝึกปฏิบัติงานครูในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน สำหรับนักศึกษาวิชาชีพรูสาขาศึกษาศาสตร์-คหกรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ การสอนวิทยาศาสตร์ การสอนคณิตศาสตร์ ศึกษาศาสตร์-พลศึกษาและสุขศึกษาและที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สำหรับนักศึกษาวิชาชีพรูสาขาศึกษาศาสตร์ - เกษตร

ขั้นที่ 2 การฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือการฝึกปฏิบัติการสอน (Student Teaching) จำนวน 5 หน่วยกิต นักศึกษาวิชาชีพครูต้องลงทะเบียนเรียนวิชานี้เพื่อออกฝึกปฏิบัติการสอนในโรงเรียนทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเป็นระยะเวลา 18 สัปดาห์โดยทำการสอน 8-12 ชั่วโมง/สัปดาห์และในระหว่างการฝึกสอน นักศึกษาวิชาชีพครูต้องกลับมาประชุมอภิปรายที่คณะศึกษาศาสตร์ 2 ครั้ง

5. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กำหนดให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์ หรือ อีกนัยหนึ่งคือ การฝึกสอน เป็นกระบวนการภาคปฏิบัติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาทักษะวิชาชีพครูด้านต่าง ๆ และสร้างประสบการณ์ให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูจึงได้กำหนดขอบข่ายของการฝึกสอนสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูไว้ 6 ด้าน คือ การฝึกประสบการณ์สอน การฝึกกิจกรรม การฝึกหน้าที่ครูนอกเหนือจากงานสอน การฝึกการทำงานร่วมกัน การฝึกการบริหารชุมชนและการฝึกการจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (พัฒนา จันทนา, 2542: 26-33)

ระยะเวลาของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คือ 1 ภาคเรียน ไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์และนักศึกษาต้องมีชั่วโมงปฏิบัติการสอนไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในกรณีที่ได้รับชั่วโมงไม่ครบตามกำหนดต้องทำโครงการพิเศษเสริมทักษะการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้ครบจำนวนคาบที่ขาดไปเสนอต่ออาจารย์นิเทศก์สาขาวิชาซึ่งนักศึกษาจะได้รับงานนิเทศจากอาจารย์นิเทศก์อย่างน้อย 6 ครั้ง จากอาจารย์พี่เลี้ยงและผู้บริหารอย่างน้อย 6 ครั้งเช่นกัน

เกณฑ์การพัฒนาสมรรถภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษาควรได้พัฒนาด้านต่าง ๆ พร้อมกัน ดังนี้ คือ การพัฒนาสมรรถภาพด้านความรู้ การพัฒนาสมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูและการพัฒนาสมรรถภาพด้านคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี

การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ผู้ประเมินและอัตราส่วนน้ำหนักการให้คะแนน ผู้ประเมินมี 3 ฝ่าย โดยมีน้ำหนักการให้คะแนนดังนี้

1. อาจารย์พี่เลี้ยงและผู้บริหาร 45 % โดยมีสัดส่วนของคะแนน คือ การเตรียมการสอน 15 % การดำเนินการสอน 15 % และคุณลักษณะของความเป็นครู 15 %

2. อาจารย์นิเทศก์ (สาขาวิชาละ 2 คน) 45 % โดยมีสัดส่วนของคะแนน คือ การเตรียมการสอน 15 % การดำเนินการสอน 20 % และคุณลักษณะของความเป็นครู 10 %

กำหนดช่วงเวลาการประเมินและน้ำหนักใน 1 ภาคการศึกษา กำหนดให้มีการประเมิน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 หลังจากฝึกประสบการณ์วิชาชีพไปแล้ว 10 สัปดาห์ น้ำหนักคะแนน 40 % และครั้งที่ 2 ปลายภาคการศึกษา น้ำหนักคะแนน 60 %

สำหรับวิธีการประเมินนั้น อาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียน ใช้แบบประเมินที่กำหนดให้โดยที่ผู้ประเมินสามารถใช้แบบประเมินนี้ทำการวัดหรือจัดบันทึกเป็นรายการย่อย ๆ ก็ครั้งก็ได้เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการประเมินผลครั้งที่สมบูรณ์ที่สุดเพื่อส่งไปยังสำนักฝึกฯ ต่อไป

6. มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้กำหนดขอบข่ายและสาระสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้
กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กำหนดแนวทางปฏิบัติเป็น 5 ขั้นตอน (คณะกรรมการ
ฝึกสอนฝึกงาน มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2543) คือ

ขั้นที่ 1 การปฐมนิเทศที่คณะศึกษาศาสตร์มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจ
ระหว่างนิสิตกับอาจารย์นิเทศก์ ให้นิสิตเข้าใจบทบาท หน้าที่ ขั้นตอน กระบวนการและเกณฑ์ประเมินผล
การฝึกสอน รวมทั้งฝึกการทำแผนการสอน จากนั้นรับการปฐมนิเทศที่โรงเรียนฝึกสอน

ขั้นที่ 2 การศึกษาข้อมูลโรงเรียนและการสังเกตการสอน โดยให้นิสิตศึกษาข้อมูลและศึกษางานที่
ได้รับมอบหมาย การศึกษาข้อมูลโรงเรียนครอบคลุมทั้งด้านการบริหาร ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านข้อมูล
บุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทำความรู้จักผู้บริหารทุกระดับและบุคลากรใน
โรงเรียน นอกจากนี้ต้องศึกษาข้อมูลทางวิชาการอื่น ๆ เรียนรู้งานในหน้าที่ครู ศึกษากฎทันทงานวิชาการของ
โรงเรียนแล้วทำกำหนดการสอนรายจุดประสงค์หรือหน่วยบทเรียนลงในแผนการสอน พร้อมกับให้นักศึกษา
วิชาชีพครูได้มีการสังเกตการสอนเพื่อให้ศึกษาสภาพความเป็นจริงในห้องเรียน ศึกษายุติกรรมนักเรียนรวม
ทั้งสังเกตเทคนิควิธีการที่อาจารย์ที่เลี้ยงใช้ในการสอน

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการสอนและปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ในด้านการปฏิบัติการสอนมีวัตถุประสงค์เพื่อ
รับประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติการสอนและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพความเป็นครู เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ก่อนสอนต้องค้นคว้าด้านเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจแล้วทำการวาง
แผนการสอนโดยหรือร่วมกับอาจารย์ที่เลี้ยง ทำการวิเคราะห์แผนการสอนและส่งแผนการสอนล่วงหน้าก่อน
ปฏิบัติการสอน 1 สัปดาห์

2. ปฏิบัติการสอน โดยต้องสอนด้วยความตั้งใจ เต็มเวลา ตรงเวลา เต็มความสามารถ สามารถ
ผลิตสื่อการสอน สร้างเครื่องมือวัดผลประจำจุดประสงค์และภาคเรียน มีการจัดป้ายนิเทศสนับสนุนการสอน
และบันทึกการจัดป้ายนิเทศ เตรียมพร้อมรับการนิเทศ เตรียมการสอนและคุณลักษณะครู ประเมินตนเอง
หลังวิเคราะห์การนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์วิชาเอกและอาจารย์นิเทศก์วิชาชีพครู

3. หลังการสอน มีการปรับปรุงงานสอนและงานในหน้าที่ครูตามคำแนะนำของอาจารย์ที่เลี้ยงและ
อาจารย์นิเทศก์

สำหรับด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพครูได้มีประสบการณ์ในการ
ปฏิบัติงานในหน้าที่ครูด้านต่างๆ นอกจากการสอนครอบคลุมภาระงาน 3 ด้าน คือ งานกิจกรรมนักเรียนและ
แนะแนว งานพัฒนาโรงเรียนและชุมชน งานธุรการในชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 การสัมมนาระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู/ฝึกงาน เพื่อวิเคราะห์ ปรับปรุง พัฒนาการ
สอนและงานในหน้าที่ครูระหว่างฝึกสอน

ขั้นที่ 5 การสัมมนาหลังการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู /ฝึกงานเพื่อประเมินผลการฝึกประสบ
การณวิชาชีพครูและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานและด้านที่เป็นปัญหา

การประเมินผลกิจกรรมฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กำหนดน้ำหนักการประเมิน 7 ส่วนโดยมีสัดส่วนระหว่างฝ่ายมหาวิทยาลัยกับฝ่ายโรงเรียน 3 : 4 คือ ฝ่ายมหาวิทยาลัย แบ่งเป็น อาจารย์นิเทศก์วิชาเอก 2 ส่วน อาจารย์นิเทศก์วิชาชีพครู 1 ส่วนและฝ่ายโรงเรียน แบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน 1 ส่วน อาจารย์พี่เลี้ยง 3 ส่วน

โดยสรุปจากการพิจารณาโดยภาพรวมของรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูจากสถาบันผลิตครูแล้วผู้วิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้

1. โครงสร้างของกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของแต่ละสถาบันมีความสอดคล้องกัน คือ นักศึกษาวิชาชีพครูจะฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเต็มรูปแบบในปีสุดท้ายของการเรียนการสอนโดยฝึกเป็นระยะเวลา 1 ภาคเรียนและจุดมุ่งหมายก็สอดคล้องกัน คือ มุ่งให้นักศึกษาวิชาชีพครูนำความรู้ภาคทฤษฎีไปทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จริงทั้งในส่วนของงานสอนและงานครูในหน้าที่อื่นๆ ที่นอกเหนือจากงานสอน เช่น งานวิชาการ งานธุรการ งานแนะแนว งานกิจการนักเรียน งานพัฒนาสังคมและชุมชน และมีการจัด กิจกรรมสัมพันธ์ในระหว่างฝึกและหลังฝึกเพื่อแนะแนวทางและแก้ไขปัญหาให้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครู

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พบว่า สถาบันการผลิตครูทุกสถาบันให้ความสำคัญกับคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านการสอน ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูนอกเหนือจากงานสอนและคุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี ความศรัทธาและเจตคติต่อวิชาชีพครู และบุคลิกภาพความเป็นครู นอกจากนี้บางสถาบันก็ได้มีการเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน ความเป็นผู้นำทางการศึกษาและความสามารถในการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

3. รูปแบบการประเมิน ซึ่งเป็นระบบหลักระบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาวิชาชีพครูโดยตรง โดยที่คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีระบบการประเมินที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือทั้งองค์ประกอบที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมิน วิธีการประเมิน แบบประเมิน ลักษณะและจำนวนผู้ประเมิน การประเมินผลและเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินมีความแตกต่างกันในส่วนของรายละเอียดซึ่งแล้วแต่บริบทและความเหมาะสมของสถาบันนั้น ๆ

1.4 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การจัดประสบการณ์วิชาชีพจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะด้านบุคลากรซึ่งประกอบด้วยหลายฝ่าย ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (Director of Student Teaching) อาจารย์นิเทศก์ (Supervisor) ครูพี่เลี้ยง (Classroom Co-operating Teacher) ผู้บริหารโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (School Administrator) (Montana State University, 1989 ; Southwest State University, 1989) ซึ่งบุคคลดังกล่าวมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้

ตารางที่ 2.1 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

บุคลากรที่เกี่ยวข้อง	บทบาทหน้าที่
<p>1. หัวหน้าฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (Director of Student Teaching)</p>	<p><u>บทบาทหน้าที่ต่อการจัดประสบการณ์วิชาชีพ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เป็นผู้จัดส่งและปฐมนิเทศนักศึกษาวิชาชีพครูออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ได้เลือกเป็นโรงเรียนสำหรับฝึกประสบการณ์ 2) เป็นผู้ประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่จะแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกประสบการณ์ บทบาทและหน้าที่ของทางโรงเรียนต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 3) เป็นผู้ประกาศให้นักศึกษาวิชาชีพครูทราบเกี่ยวกับระยะเวลาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ งานที่ต้องปฏิบัติ 4) จัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอนให้กับนักศึกษา ครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ 5) ประสานงานระหว่างอาจารย์นิเทศกับภาควิชาต่าง ๆ ที่ส่งนักศึกษาวิชาชีพครูไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 6) จัดงบประมาณค่าดำเนินการให้กับครูพี่เลี้ยง 7) บันทึกระดับคะแนน(Grade) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาวิชาชีพครู
<p>2. ผู้บริหารโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (School Administrator)</p>	<p><u>บทบาทต่อนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ให้การปฐมนิเทศแก่นักศึกษาวิชาชีพครูในเรื่องบุคลากร สถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนและข้อมูลที่เป็นของสถานศึกษา 2) สังเกต สอดส่องดูแลและให้คำแนะนำในด้านความประพฤติและการดำเนินกิจกรรมด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
<p>3. อาจารย์พี่เลี้ยงหรืออาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน (Classroom Co-operating Teacher)</p>	<p><u>บทบาทต่อนักศึกษา</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ชี้แนะนักศึกษาวิชาชีพครู เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และงานของครู 2) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา การปฏิบัติงาน และการแต่งกาย ฯลฯ 3) ช่วยเหลือ แนะนำนักศึกษาวิชาชีพครูในเรื่องสื่อการเรียนการสอนในด้านการเลือก จัดทำ จัดทำ ตลอดจนแหล่งวิทยาการต่าง ๆ 4) ควบคุมดูแลนักศึกษาวิชาชีพครู ที่รับผิดชอบให้ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตามที่สถาบันฯ กำหนดด้วยความรับผิดชอบ 5) ให้คำแนะนำช่วยเหลือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษาตามควรแก่กรณี 6) จัดให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้มีโอกาสร่วมมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมโรงเรียน 7) ประเมินผลความก้าวหน้าด้านพฤติกรรมการสอน ได้แก่ การสอนตลอดภาค การทำแผนการสอน ความรับผิดชอบและตัดสินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

บุคลากรที่เกี่ยวข้อง	บทบาทหน้าที่
	<p>บทบาทต่อสถานศึกษา (โรงเรียน, วิทยาลัย)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) รับผิดชอบ และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษาวิชาชีพครู 2) ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษาเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาวิชาชีพครู 3) ติดต่อและประสานระหว่างนักศึกษาวิชาชีพครูกับผู้บริหารสถานศึกษา 4) ให้ข้อมูลและผลการนิเทศนักศึกษาวิชาชีพครูแก่สถานศึกษาส่งผลการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาให้กับสถานศึกษา
<p>4. อาจารย์นิเทศก์ฝ่าย คณะ (Supervisor)</p>	<p>บทบาทหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ตรวจสอบและให้คำแนะนำ/ปรับปรุง/แก้ไข กำหนดการสอน และแผนการสอน แผนปฏิบัติการสอน แผนปฏิบัติงาน 2) สังเกตการสอน ให้คำแนะนำและบันทึกข้อเสนอแนะต่างๆ ในสมุดประจำตัวนักศึกษาหรือแบบสังเกตการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 3) นิเทศและประเมินผลตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในปฏิทิน 4) ปรึกษาร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์พี่เลี้ยงเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาวิชาชีพครู

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดพื้นฐานของการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู

การจัดประสบการณ์วิชาชีพควรจะได้ประสานการให้ความรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติในลักษณะที่บูรณาการกันจึงจะทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีคุณค่า (Erdman, 1983 อ้างถึงในสมบัติ คชสิทธิ์, 2534) โดยการจัดประสบการณ์จะมุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นหลักโดยพิจารณาว่าประสบการณ์อะไรที่ผู้เรียนควรได้รับเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาแนวคิดและทัศนะในการจัดประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษาของนักการศึกษาหลายท่านพอจะสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดคุณลักษณะหรือสมรรถภาพของนักศึกษาที่ต้องการให้เกิดจากการปฏิบัติจริงทั้งด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติ
2. ก่อนที่นักศึกษาจะออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพควรเรียนรู้รายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่ออกไปฝึก รู้จักการแก้ปัญหาและวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีเหตุผล ปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและจริยธรรมในวิชาชีพ ฝึกทักษะเทคนิคต่างๆที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ฝึกทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ระบุบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานในวิชาชีพของตน

3. ประสบการณ์ต้องสอดคล้องและให้ผลตามวัตถุประสงค์และมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
 4. การจัดประสบการณ์ควรมุ่งประสานทฤษฎีกับการฝึกปฏิบัติให้ควบคู่กันไปโดยให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติและหาประสบการณ์ในสถานการณ์จริงให้มากที่สุด
 5. ประสบการณ์จะต้องนำไปสู่การพัฒนาแรงจูงใจ (Motivation) ในตัวผู้เรียนเนื่องจากเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้ผู้เรียนใฝ่รู้ มีความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ ความสามารถและทักษะด้านอื่น ๆ ไปในทางที่สร้างสรรค์
 6. ในระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพควรเน้นการสร้างมนุษยสัมพันธ์และทักษะการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ตลอดจนนิสัยการพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ การให้ความร่วมมือกับผู้ร่วมงาน มีความพอใจในงานที่ต้องปฏิบัติ
 7. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพควรจัดประสบการณ์ให้นักศึกษาได้รับตั้งแต่ระยะแรก ๆ ที่นักศึกษาได้เรียนวิชาชีพโดยให้ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้นทีละน้อยจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยากและจัดต่อเนื่องเป็นระยะๆ ตลอดทั้งหลักสูตร
 8. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพควรกำหนดขอบเขต วัตถุประสงค์ รูปแบบและการวางแผนที่ชัดเจน ตลอดจนจัดให้มีการนิเทศแก่นักศึกษา
 9. ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิต/นักศึกษาควรมีคุณสมบัติดังนี้ มีทัศนคติที่ดีต่อการสอน ให้ความสนใจผู้เรียนอย่างจริงจัง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้ความสนใจต่อพัฒนาการในการเรียนของนักศึกษาเป็นรายบุคคลและมีเวลาให้คำแนะนำปรึกษาทางวิชาการแก่ผู้เรียนนอกเวลาเรียนได้ ให้โอกาสผู้เรียนที่จะพัฒนากลวิธีการปฏิบัติงานของตนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบทบาทวิชาชีพ มีทักษะในการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษารวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)
 10. สถาบันผลิตครูควรได้ประสานความร่วมมือกับโรงเรียนและผู้ใช้ครูในการส่งเสริมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพแก่นักศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนสร้างความตระหนักในภาระหน้าที่ในการทำงานร่วมกับสถาบันการผลิตครู
- นอกจากนั้นปทีป เมธาคุณวุฒิ (2530: 98-101) ได้กล่าวถึงสมมติฐานหรือแนวคิดพื้นฐานบางประการของการจัดประสบการณ์วิชาชีพว่าควรตั้งอยู่บนรากฐาน 3 ประการ คือ
- 1) การทดสอบทฤษฎีในสภาพการณ์จริง ประสบการณ์วิชาชีพเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามาก มีการประสานกันระหว่างทฤษฎีและสภาพการณ์จริงและนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติซึ่งทำให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ได้นานและช่วยให้แต่ละคนมีสมรรถภาพสูงขึ้น ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีธรรมชาติของความเป็นผู้ใหญ่เขาต้องการการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นความจริง (Relevance) มีความหมาย (Meaningfulness) และนำไปปฏิบัติได้ เขาต้องการเรียนรู้สภาพปัญหาที่แท้จริงโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้และช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ที่พึงปรารถนา
 - 2) การสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดประสบการณ์วิชาชีพจะเป็นไปตามความแตกต่างระหว่างผู้เรียนแต่ละคนในด้านความต้องการ ความสนใจและความสามารถโดยกำหนดสมรรถภาพขั้นต่ำสุดและเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงสมรรถภาพเหล่านั้นได้ในเวลาที่เหมาะสมและตามความต้องการของแต่ละคน

3) การพัฒนาตนเอง เมื่อนักศึกษามีโอกาสที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เขาเหล่านั้นจะเริ่มคิดถึงตนเอง ในด้านที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกและสังคม ซึ่งจะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีแนวทางของตนเองก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพนั้น ๆ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูวิชาชีพ

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงเช่นเดียวกับ แพทย์ วิศวกร ตุลาการ ทนายความและสถาปนิกซึ่งเป็นวิชาชีพที่ต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิชาการ การฝึกฝน อบรมให้มีความชำนาญ มีระเบียบวินัย มีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพและเมืองคัมภีร์ควบคุมมาตรฐานวิชาชีพ ผู้ที่ประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีคุณลักษณะและมีคุณสมบัติที่แตกต่างออกไปจากผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ เพราะวิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่ต้องรับภาระที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศ จากความสำคัญดังกล่าวได้มีนักวิชาการ นักการศึกษาและหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูได้ให้แนวคิด หลักการและการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ตลอดจนเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูไว้หลายทัศนะ ผู้วิจัยแบ่งแนวทางในการศึกษาออกเป็น 4 แนวทาง คือ แนวทางพระพุทธศาสนา เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา แนวคิดของนักการศึกษาและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละแนวทาง ดังนี้

2.2.1 คุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2541) กล่าวว่า ครูที่พึงประสงค์ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นกัลยาณมิตร คือ ประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือ กัลยาณมิตร 7 ประการ คือ
 - 1.1) ปิโย หมายถึง เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เพราะครูทำตนให้เป็นที่รักของศิษย์
 - 1.2) ครุ หมายถึง เป็นที่เคารพเพราะมีความหนักแน่น นำเคารพ ยำเกรง
 - 1.3) ภาวนีโย หมายถึง เป็นที่สรรเสริญเพราะฝึกฝนอบรมตนให้เจริญด้วยความรู้และเชี่ยวชาญ
 - 1.4) วัตตทา หมายถึง เป็นผู้ว่ากล่าวมีความเพียรพำสอน พำเตือนศิษย์
 - 1.5) วจนักขโม หมายถึง เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ แม้จะถูกกระทบกระทั่งเสียดสี ลองภูมิ
 - 1.6) คัมภีรชกถังกัตตทา หมายถึง เป็นผู้กล่าวถ้อยคำอันลึกซึ้ง สอนให้เข้าใจได้แจ่มแจ้งและลุ่มลึก
 - 1.7) โนจัญฐานเน นियोชเย หมายถึง พึงนำไปในฐานะที่ดี ในตำแหน่งที่ดี ไม่ชักชวนในฐานะอันไม่สมควร ไม่ชักนำศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย
2. ตั้งใจประสิทธิ์ประสาทความรู้ โดยตั้งตนอยู่ในธรรมที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม 5 ประการ คือ
 - 2.1) อนุพุพพิกา หมายถึง สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาตามลำดับความยากง่ายอย่างลุ่มลึกมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ
 - 2.2) ปริยายทสสาวิ หมายถึง จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละแง่ แต่ละประเด็น
 - 2.3) อนุทยตา หมายถึง ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี มุ่งจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

2.4) อนามิสังคร หมายถึง ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ตอบแทน

2.5) อนุปัจหัจจ์ หมายถึง วางจิตตนไม่กระทบตนและผู้อื่น สอนตามหลักตามเนื้อหา ไม่ยกตน ไม่เสียดีผู้อื่น

3. ดำเนินลีลาครูทั้งสี่ ดังนี้

3.1) สันทัดนา หมายถึง ชี้ให้ชัดจะสอนอะไรชี้แจงแสดงเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

3.2) สมာทปทา หมายถึง ชวนให้ปฏิบัติ การจูงใจให้เกิดสมาทาน คือรับเอาไปปฏิบัติ

3.3) สมุตเตชนา หมายถึง ระวังให้กล้า ปลุกใจให้คึกคักเกิดความกระตือรือร้นคิดว่าเราทำได้ไม่

ท้อถอย

3.4) สัมปทังสนา หมายถึง ปลุกให้รำเริง ทำบรรยากาศให้สนุกสนานให้ผู้ฟังเข้มข้นมีความหวัง มองเห็นผลดีและทางสำเร็จ

4. มีหลักตรวจสอบถาม ครูอาจตรวจสอบตนเองด้วยลักษณะการสอนของพระบรมครู 3 ประการ

4.1) สอนด้วยความรู้จักจริง ทำได้จริงจึงสอนคนอื่น

4.2) สอนอย่างมีเหตุผล ให้คนฟังพิจารณาเข้าใจด้วยปัญญาของเขาเอง

4.3) สอนให้ได้ผลจริง สำเร็จตามความมุ่งหมายของเรื่องนั้น ๆ

5. ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ คือ ปฏิบัติต่อศิษย์โดยอนุเคราะห์ตามหลักธรรมเสมือนเป็นทิศเบื้องขวา

ดังนี้

5.1) แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

5.2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

5.3) สอนให้ศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

5.4) ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

5.5) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกให้สามารถใช้วิชาเลี้ยงชีพ

2.2.2 คุณลักษณะของครูวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ

คำอธิบาย การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์กรหรือหน่วยงานหรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนาและการประชุมปฏิบัติการ เป็นต้นทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดกับผู้เรียน

คำอธิบาย การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้นในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ 3	มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ
คำอธิบาย	การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดตามความถนัด ความสนใจความต้องการ โดยวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ
มาตรฐานที่ 4	พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
คำอธิบาย	การเลือกใช้ ปรับปรุงหรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอนหรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 5	พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ
คำอธิบาย	การประดิษฐ์คิดค้นผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสาร สิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 6	จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน
คำอธิบาย	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริงและสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเองก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติ จนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป
มาตรฐานที่ 7	รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ
คำอธิบาย	การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องโดยครุณาเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียดดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องได้รับการพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนา 2. เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและขั้นตอนวิธีการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมนั้น ๆ 3. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีการที่กำหนดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน
มาตรฐานที่ 8	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
คำอธิบาย	การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยาวาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและถือเป็นแบบอย่าง
มาตรฐานที่ 9	ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์
คำอธิบาย	การตระหนักถึงความสำคัญรับฟังความคิดเห็นยอมรับในความรู้ความสามารถให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมมือด้วยความเต็มใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาและร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

คำอธิบาย การตระหนักถึงความสำคัญรับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชนและร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษาให้ชุมชนและสถานศึกษามีการยอมรับซึ่งกันและกันและปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

คำอธิบาย การค้นหา สังเกต จดจำและรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้านโดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์ วิจัยอย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

คำอธิบาย การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หมายถึง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้โดยการนำเอาปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียนและการจัดกิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่งที่จะนำเอาวิกฤติต่างๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่าง ๆ ของปัญหาแล้วผันมุมมองของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้กล้าที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ มีสติในการแก้ไขปัญหา มิได้ตอบสนองปัญหาต่าง ๆ ด้วยอารมณ์หรือแง่มุมแบบตรงตัว ครูสามารถมองหามุมในทุกๆ โอกาส มองเห็นแนวทางที่นำสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน

2.2.3 คุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดของนักการศึกษา

บุญชม ศรีสะอาด (2537) ได้เสนอองค์ประกอบของการดำเนินการสอนที่ดี ไว้ดังนี้

1. การดึงดูดความสนใจ เช่น มีการนำเข้าสู่บทเรียน ใช้อุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ใช้เทคนิคการสอนหลายแบบอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรม
2. การให้ทราบจุดประสงค์ เช่น ผู้สอนชี้แจงจุดประสงค์ของวิชา ผู้เรียนเข้าใจจุดประสงค์ของวิชา
3. การจัดระบบเนื้อหา เช่น สอนตามลำดับที่เหมาะสม ผู้เรียนเห็นโครงสร้างของเนื้อหาสาระ
4. การใช้แนวทางการเรียน เช่น ผู้สอนชี้แจงงานต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติ
5. การถามคำถามให้ผู้เรียนคิดตอบ และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนถาม เช่น ให้โอกาสผู้เรียนในการถาม-ตอบบ่อยครั้ง ใช้คำถามหลายชนิดให้ผู้เรียนได้คิดตอบ
6. การให้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้มีหลายชนิด กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม ได้ทำการฝึกปฏิบัติ ได้อภิปราย
7. ปฏิสัมพันธ์ เช่น ผู้สอนให้ความเป็นกันเองกับผู้เรียน ผู้สอนรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน
8. การให้ข้อมูลสะท้อนกลับ เช่น ผู้เรียนทราบผลความก้าวหน้าในการเรียน มีการทดสอบและแจ้งให้ทราบผลในระหว่างเรียน เมื่อตอบผิดผู้สอนได้อธิบายคำตอบที่ถูกต้อง
9. การให้การเสริมแรง เช่น ผู้เรียนได้รับคำชมเชย

10. การส่งเสริมความทรงจำ เช่น มีการเน้นจุดที่สำคัญ มีการสรุปทฤษฎี มีการยกตัวอย่างประกอบ มีการเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์

11. การเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้ เช่น ผู้สอนได้แนะนำและมอบหมายให้ค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ นอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน

12. การวัดผล เช่น เกณฑ์การประเมินผลชัดเจน เกณฑ์การประเมินผลเหมาะสม

ยนต์ ชุมจิต (2539) กล่าวว่า ครูที่ดีควรมีคุณลักษณะดังนี้ 1) บุคลิกภาพดี 2) คุณสมบัติส่วนตัวดี

3) สอนดีและปกครองดี 4) ประพฤติดี 5) มีจรรยาและคุณธรรมสูง 6) มีมนุษยสัมพันธ์ดี

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2540) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้กำหนดแนวทางสำหรับการพัฒนาบัณฑิตครูไว้ในแผนหลักการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2538 ว่าบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

1. ด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 1.1) คิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ 1.2) มีเหตุผล 1.3) ใช้ภาษาไทยสื่อสารได้อย่างดี

2. ด้านจิตใจ ประกอบด้วย 2.1) ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยู่เสมอ 2.2) มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างของศิษย์และผู้อื่นได้ 2.3) 克己ในการเป็นครู 2.4) มีจรรยาแห่งวิชาชีพครู

3. ด้านร่างกาย ประกอบด้วย 3.1) สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง 3.2) ดำรงตนให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเทคโนโลยี

4. ด้านสังคม ประกอบด้วย 4.1) มีโลกทัศน์กว้างไกล ประสานสัมพันธ์และปรับตัวในชุมชนที่ต้องปฏิบัติงาน 4.2) ตระหนักและรับผิดชอบต่อสังคม

5. ด้านวิชาชีพ ประกอบด้วย 5.1) มีความรู้อย่างลุ่มลึกในวิชาที่สอน 5.2) จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคมของศิษย์ 5.3) คิดประดิษฐ์หรือปรับปรุงหลักสูตร สื่อการสอนทั้งที่เป็นวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น 5.4) สร้างและเลือกใช้เครื่องมือการวัดผล ตลอดจนประเมินผลการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

พลสัณฑ์ โพธิ์ศรีทอง (2540) กล่าวถึงลักษณะของครูในสภาพสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ควรมีลักษณะดังนี้ 1) มุ่งเน้นความสามารถและผลของงานเป็นหลัก 2) ครูควรเป็นสหวิทยาการมากขึ้น 3) ครูสามารถแนะนำวิธีการเรียนรู้ ชี้แนะแหล่งข้อมูลได้ 4) ครูต้องรักวิทยาการด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีมากขึ้น 5) ครูต้องออกไปหานักเรียนมากขึ้น ครูต้องเข้าไปเยี่ยมชุมชนมากขึ้น 6) สอนน้อยแต่ให้ข้อมูลย้อนกลับต่อผู้เรียนได้มากขึ้น

ประไพ สิทธิเลิศ (2544) ได้สรุปว่า คุณลักษณะที่ดีของครู ควรประกอบด้วยภาพลักษณ์ 3 ด้าน คือ ด้านความเป็นครูเก่ง ด้านความเป็นครูดีและด้านบุคลิกภาพของความเป็นครูโดยที่รายละเอียดเป็นดังนี้

1. ภาพลักษณ์ด้านความเป็นครูเก่ง

1.1 ด้านความรู้ ในสถานการณ์บ้านเมืองและชุมชนที่แปลกใหม่ การศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณา คติวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1.2 ด้านการทำงาน มีความรอบรู้ในหลักการบริหารการศึกษา รอบรู้และชำนาญการในการใช้หลักสูตร สามารถวิเคราะห์และพัฒนาหลักสูตร รอบรู้เนื้อหาที่จะสอนเป็นอย่างดีและมีความสามารถในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเต็มใจในการให้บริการแก่นักเรียน เพื่อน ครู และผู้ปกครอง มีความสามารถในการทำงานธุรการ

1.3 ด้านความมุ่งมั่นพัฒนา ลักษณะของครูยุคใหม่ที่พึงประสงค์ก็คือสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้ มีการพัฒนาตนเองด้วยการสำรวจตนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอด้วยการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นผู้พัฒนาชุมชน ให้บริการแก่ชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน

2. ภาพลักษณ์ด้านความเป็นครูดี

2.1 ด้านคุณธรรมและจริยธรรม คือ การมีวินัยในตนเองและปฏิบัติตามกฎระเบียบ มีความขยัน มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเมตตากรุณาเอื้ออาทร มีความยุติธรรม มีความอดทน ต่อปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและควบคุมอารมณ์ได้

2.2 ด้านความรักและความศรัทธาในอาชีพครู ผู้ประกอบอาชีพเห็นคุณค่าของวิชาชีพครู มีความสำนึกและจิตวิญญาณที่จะเป็นครูที่ดี มีความรักในอาชีพครู รักษาชื่อเสียงและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับการประกอบอาชีพครู

2.3 ด้านความเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงานรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีเหตุผล

2.4 ด้านเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร สนใจและสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับสาระและวิธีการ สามารถศึกษา ค้นคว้าข้อมูลข่าวสารและนำมาประยุกต์ใช้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

2.5 ด้านทักษะและความสามารถในการสื่อสารสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีทักษะความสามารถในการชี้แนะกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ด้านบุคลิกภาพของครู ได้แก่ 3.1) ยิ้มแย้มแจ่มใส 3.2) กิริยาวาจาสุภาพอ่อนโยน 3.3) ตัวตรง จะนั่งจะเดินท่วงท่ามีสง่า 3.4) แต่งกายเรียบร้อยทันสมัย 3.5) มาโรงเรียนแต่เช้าทุกวัน ตรงต่อเวลาและจะกลับเมื่อเด็กกลับบ้าน 3.6) มาทำงานสม่ำเสมอ 3.7) มีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ชักจูงให้อยากเรียน 3.8) กระตือรือร้นเมื่อลูกศิษย์ทำผิด 3.9) สอดแทรกการอบรมสั่งสอนทันทีในบทเรียนเมื่อพบว่าศิษย์ประพฤติไม่เรียบร้อย 3.10) ให้กำลังใจศิษย์ในการเรียนโดยการชมเชยและแนะแนวทาง 3.11) ส่งเสริมความถนัดของศิษย์และความสามารถของศิษย์แต่ละคน 3.12) ฝึกให้ศิษย์ทำงานอย่างเป็นระเบียบ 3.13) ดูแลศิษย์อย่างใกล้ชิดติดตามความประพฤติของศิษย์ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลา 3.14) เอาใจใส่ต่อการเรียนของศิษย์เป็นรายบุคคลถ้าศิษย์คนใดเรียนอ่อนก็สอนพิเศษ 3.15) สอนศิษย์ให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาตามเหตุผล 3.16) ให้โอกาสศิษย์ทำงานอย่างอิสระ รู้จักแสดงความคิด 3.17) เมื่อศิษย์เจ็บป่วยไข้จะเยี่ยมเยียนถามข่าวคราว

Scriven (1994) ได้กำหนดความรู้ความสามารถและหน้าที่ในการปฏิบัติงานของครู เป็น 5 ด้าน คือ

1. มีความรู้ในเนื้อหาวิชา คือ ต้องมีความสามารถเฉพาะในเนื้อหาวิชาและเข้าใจในโครงสร้างของหลักสูตร
2. มีความสามารถในการสอน คือ 2.1) ต้องมีทักษะในการสื่อสาร 2.2) มีความสามารถในการจัดการในด้านกระบวนการสอน การส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนและมีความสามารถในการจัดการเมื่อมีภาวะฉุกเฉินเกิดขึ้น 2.3) มีทักษะในการวางแผน ปรับปรุงพัฒนาการสอน เช่น มีการวางแผนการเรียนตลอดภาคการศึกษา เลือกใช้สื่อการเรียนที่เหมาะสมจากแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ตามสภาพท้องถิ่นและต้องมีการประเมินการสอนของตน สื่อการเรียนที่ใช้และแผนการเรียนที่ได้วางแผนไว้
3. ความสามารถในการประเมิน คือ ครูต้อง 3.1) มีความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลนักเรียน 3.2) มีความสามารถในการสร้างแบบทดสอบและการบริหารการสอน 3.3) มีความรู้ในการให้คะแนนทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการ (Process) และผลงานที่เสร็จสิ้นแล้ว (output) 3.4) มีการเก็บคะแนนสะสมและรายงานผลการเรียนของนักเรียนต่อนักเรียน ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียนและบุคคลอื่นๆ ที่ต้องการผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน
4. ด้านวิชาชีพ 4.1) ครูต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู 4.2) มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู 4.3) มีการพัฒนาวิชาชีพครู 4.4) ต้องให้บริการในด้านวิชาการ เช่น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูด้วยกัน ช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่ครูที่เพิ่งบรรจุใหม่ ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของตน 4.5) มีการวิจัยเกี่ยวกับการสอนในรูปแบบใหม่ๆ 4.6) รู้จักหน้าที่ของตนเองต่อโรงเรียนและต่อชุมชน
5. หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียนหรือชุมชน เช่น งานในโรงเรียน ได้แก่ งานวิชาการ งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานกิจการนักเรียน งานความสัมพันธ์กับชุมชน งานอาคารสถานที่ งานอนามัยนักเรียน งานสหกรณ์ งานโครงการอาหารกลางวัน ฯลฯ

วีรพันธ์ ลิทธิพงศ์ (2542) ได้สรุปถึงสมรรถนะของครูวิชาชีพ ไว้ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตร รายวิชาและเนื้อหาที่จะสอน 2) การวางแผนและดำเนินการเรียนการสอน 3) การอบรมสั่งสอนและตักเตือน การใช้ชีวิตของนักศึกษา 4) การประเมินผลทักษะและความรู้ของนักศึกษา 5) การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง 6) การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 7) การสร้างความสัมพันธ์กับธุรกิจอุตสาหกรรมและชุมชน 8) การบริหารจัดการห้องเรียน โรงฝึกงานและห้องปฏิบัติการ 9) การปกครองและให้บริการนักศึกษา 10) การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน 11) การให้บริการทางวิชาการแก่บุคคล สังคม ชุมชนหรือสถาบัน 12) การปฏิบัติงานธุรการและงานบริหารทั่วไป 13) การปฏิบัติหน้าที่พัฒนาสถาบัน 14) อำนวยความสะดวกทางการเรียนการสอน 15) การบริหารจัดการเครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุฝึกและความปลอดภัยในการฝึกงานของนักศึกษา

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปลักษณะและบทบาทของครูก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปและขณะเดียวกัน ครูยุคใหม่ก็ต้องมีความรู้ความสามารถเพิ่มเติมตามการเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ดังที่อาร์ุง จันทวนิช (2540) ได้เสนอบทบาทของครูในอนาคตที่เป็นความหวังของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ช่วยผู้ให้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์มากกว่าการบอกให้จดให้ทำและต้องเป็นผู้ใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้หรือเป็นผู้จุดไฟในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ครูควรมีความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดีและมีความสามารถในการค้นหาความรู้เพราะความรู้จะเกิดขึ้นได้เร็วมาก เช่น

ความรู้ความก้าวหน้าทางเทคนิคการสอนจะหาอ่านได้จากอินเทอร์เน็ต ดังนั้นครูไทยจะต้องเก่งภาษาอังกฤษ และมีความรู้ด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นอย่างดี สามารถประมวลความรู้มาสอนเด็กได้ ครูควรมีลักษณะเป็น มัลติมีเดียสเปเชียลลิสต์ (Multimedia specialist) คือ สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนเด็กได้เป็นอย่างดี ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ อมรรวิชัย นาคทรพรพ (2539) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบันบทบาทของครูในยุคโลกาภิวัตน์ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากการเป็นผู้ “บอกวิชา” ที่อาจจะ “ตกวัน” ไปในเวลาอันรวดเร็วมาเป็น “ผู้ชี้ทางแห่งความรู้” ที่ไม่มีวันล้าสมัย พร้อมทั้งได้เสนอลักษณะของครูในอนาคตว่าควรมีลักษณะดังนี้ 1) ครูในอนาคตจะต้องเป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศไปในตัว เป็นนักเทคโนโลยีที่เป็นสหสาขาการศึกษาในปัจจุบันและการเข้าถึงแหล่งความรู้ใหม่ ๆ ในปัจจุบันที่ล้วนต้องอาศัยเทคโนโลยีทั้งสิ้น 2) ครูในอนาคตจะต้องเชี่ยวชาญภาษาอังกฤษเพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลภาษาเดียวที่ช่วยถอดรหัสความรู้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ตมัลติมีเดียหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์อื่นใด 3) ครูในอนาคตต้องติดตามความก้าวหน้าในเทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาในอนาคตอาจมี “สภากาแฟอินเทอร์เน็ต” หรือ “ชมรมครูอินเทอร์เน็ต” ที่เปิดโอกาสให้ครูแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเทคนิคใหม่ๆ ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ 4) ครูในอนาคตจะต้องเป็นนักจิตวิทยาการเรียนรู้ชั้นเลิศที่สามารถพัฒนาเด็กๆ ให้ก้าวหน้าความรู้และการปรับตัวกับชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ได้ แนวคิดใหม่ ๆ ในวงการจิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับ “ความฉลาดทางอารมณ์” (Emotional Intelligence) ในการเผชิญความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของมนุษย์อาจกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ของคนในอนาคต

นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) ได้กล่าวถึงทักษะที่ครูจำเป็นต้องมีในการปาฐกถาพิเศษ งานประกาศเกียรติคุณครูแห่งชาติ ประจำปี 2541 เรื่อง “ครูกับอนาคตของชาติ” ดังนี้

1. ทักษะทางภาษาเพราะความรู้ในอนาคตต้องขยายตัวหลายเท่าทวีคูณอย่างรวดเร็ว หากครูจะมีประโยชน์ต่ออนาคตของชาติ ครูควรมีทักษะความรู้ทางภาษาดีพอที่จะอาศัยเข้าถึงความรู้
2. ทักษะทางการคิดเพราะทักษะทางการคิดช่วยให้เรารู้จักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงตลอดจนสามารถรักษาภาพกิจของครูที่ใคร ๆ มาทดแทนไม่ได้ ครูยุคใหม่จึงต้องไม่ใช่เพียงกระบอกเสียงที่ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นนักคิดด้วยเพราะโลกอนาคตไม่ต้องการคนรู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ หากต้องการคนรู้คิด คือ คิดเป็น
3. ทักษะและความคล่องแคล่วทางการใช้คอมพิวเตอร์เพราะโลกปัจจุบันได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแล้วโดยเทคโนโลยีการสื่อสาร ความรู้ซึ่งเคยบรรจุอยู่ในหนังสือได้เปลี่ยนไปบรรจุอยู่ใน CD-ROM และแหล่งความรู้ คือ Websites ต่าง ๆ ที่เราสามารถเข้าถึงได้ คอมพิวเตอร์ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ (Knowing Process) ของเรามีลักษณะของการใช้ประสาทสัมผัสได้กว้างกว่าเดิม

สุทธิพร คล้ายเมืองปัก (2543) ได้กล่าวถึง ครูยุคปฏิรูปการศึกษาว่าต้องมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) สอนนักเรียนได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริง ประเมินและปรับปรุงตนเองได้
- 2) เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้
- 3) เป็นนักวางแผนชั้นยอด เป็นนักคิดชั้นเยี่ยม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
- 4) เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้ทันข่าวสารใหม่ ๆ และทันสมัยอยู่เสมอด้วยการแสวงหาข้อมูลผ่านสารสนเทศสมัยใหม่
- 5) สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

2.2.4 คุณลักษณะของครูวิชาชีพจากผลการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เหมาะสมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูสายงานการสอน สรุปผลการวิจัยได้องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานสอนที่ดี คือ คุณภาพการสอน ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานและความรู้ความสามารถในการสอนซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบด้านคุณภาพการสอน ประกอบด้วย 10 รายการพฤติกรรม ได้แก่ 1) มีแผนการสอนที่มีคุณภาพ 2) มีสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ 3) มีการใช้สื่อการเรียนการสอน 4) สอนเนื้อหาถูกต้องและทันสมัย 5) มีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน 6) มีเอกสารชั้นเรียนหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องในหน้าที่ที่มีข้อมูลครบถ้วนทันสมัย 7) มีการวางแผนและเตรียมการสอน 8) ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนตามจุดมุ่งหมาย 9) การสอนได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตร 10) การประเมินผลการเรียนการสอนครบถ้วน

องค์ประกอบด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 7 รายการ ได้แก่ 1) มีความสามารถในการจัดเตรียมและดูแลห้องปฏิบัติการได้อย่างเหมาะสม 2) มีความรู้และกลวิธีในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย 3) มีความรู้ความสามารถในการวิจัย เขียนตำรา เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ 4) มีความสามารถในการวางแผนและบริหารโครงการ 5) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ 6) การสอนโดยใช้ผลการศึกษาวิจัย 7) มีความรู้ความสามารถในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิชาที่สอนและงานวิชาการต่าง ๆ ได้

องค์ประกอบด้านความรู้ความสามารถในการสอน ประกอบด้วย 7 รายการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการปกครองชั้นเรียน 2) ความสามารถในการตั้งคำถาม 3) การนำหลักจิตวิทยาไปใช้ในการเรียนการสอน 4) การสรุปบทเรียน 5) การตรวจผลงานและการให้ข้อติชมแก่ผู้เรียน 6) มีความรู้ความสามารถในการวางแผนปฏิบัติงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ 7) มีความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนที่เรียนวิชาที่ตนสอน

ธีรวุฒิ เอกะกุล (2541) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาลักษณะความเป็นครูเก่งและครูดีด้วยการศึกษาจากนักศึกษาโครงการครูทายาทที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูเก่ง มีลักษณะดังนี้

1.1) ด้านการทำงาน ประกอบด้วย มีความรู้ในวิชาชีพครู มีความสามารถปฏิบัติงานหน้าที่ครู

1.2) ด้านความมุ่งมั่นพัฒนา ประกอบด้วย พัฒนาตนเอง พัฒนาโรงเรียนและพัฒนาชุมชน

1.3) ด้านความรู้ ประกอบด้วย มีความรอบรู้สถานการณ์บ้านเมืองและความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ มีการคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

2. ครูดี มีลักษณะดังนี้

2.1) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วย มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความอดทน มีความประหยัด มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความเมตตา กรุณา

2.2) ด้านความเป็นประชาธิปไตยประกอบด้วย ประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน การดำรงชีวิต

2.3) ด้านความรักและความศรัทธาในอาชีพครู ประกอบด้วย มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู มีความรักในอาชีพครู

2.3 แนวคิดการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาวิชาชีพครู

การปฏิรูปและพัฒนาวิชาชีพครูมีความจำเป็นต้องมีการประเมินคุณลักษณะของครูในด้านต่าง ๆ เพื่อทราบสภาพครู ความต้องการ ระดับการพัฒนาในการนำไปกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาครู การประเมินครูมีหลายรูปแบบ เช่น การประเมินด้านสมรรถภาพ ทักษะคติของครู ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการประเมินในแต่ละด้าน (Shinkfield and Stufflebeam, 1995) การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นการพิจารณาพัฒนาการด้านต่างๆในการเป็นครูของนักศึกษาโดยประเมินผลให้รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการสอนและการเป็นครูว่าสามารถพัฒนาได้ตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ การประเมินผลเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษาวิชาชีพครูให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งด้านการเรียนการสอน ทักษะคติและบุคลิกภาพ

นอกจากนี้ Dinham and Stritter (1986) ได้กล่าวถึงการประเมินผลเกี่ยวกับประสบการณ์วิชาชีพไว้ 2 ลักษณะ คือ การประเมินผลพฤติกรรม (Performance) ของผู้เรียนและการประเมินผลการจัดประสบการณ์วิชาชีพในสถานการณ์จริง

1. การประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน ควรประเมินอย่างต่อเนื่องไม่ว่าครูหรือผู้เรียนเป็นผู้ประเมิน มีการประเมินในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และประเมินในหลายสมรรถภาพ เพื่อให้ผลการประเมินนำไปสู่การตัดสินใจ(Decision)ที่ถูกต้องและผลการประเมินสามารถที่จะให้ผู้เรียนเกิดภาพที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานของตนให้ได้มาตรฐานทางวิชาชีพ ดังนั้นระบบการประเมินผลควรจะมี 1.1) มีจุดมุ่งหมายการประเมินที่ชัดเจน 1.2) มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติงานชัดเจน 1.3) ระบบการประเมินผลมีความเที่ยงตรง และสามารถนำไปปฏิบัติได้ (Practicality) 1.4) มีการฝึก (Training) การใช้ระบบการประเมินเพื่อทำให้เกิดความตรงในระบบการประเมินยิ่งขึ้น 1.5) มีการใช้การประเมินหลายๆ วิธีเพราะว่าการประเมินผลโดยใช้วิธีใดเพียงวิธีเดียวย่อมไม่สามารถที่จะให้ข้อมูลได้ครบถ้วน

2. การประเมินการจัดประสบการณ์วิชาชีพในสถานการณ์จริงต้องมีการประเมินที่แน่นอน (Constantly) การตัดสินใจคุณค่าของการสอนเป็นไปอย่างถูกต้องและมีความหมาย (Meaningfully) ทั้งนี้จุดมุ่งหมายของการประเมินและมโนทัศน์ของสิ่งที่จะประเมินต้องได้มาตรฐาน มีการคำนึงถึงสภาวะแวดล้อม (Context) ขณะที่ทำการประเมิน ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดว่าใครจะเป็นผู้ทำหน้าที่ประเมินและจะประเมินใครใช้วิธีการประเมินแบบใดที่จะสามารถให้ข้อมูลในการตัดสินใจคุณค่าได้

นอกจากนี้ Curtis (1996) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินทักษะและสมรรถภาพที่จำเป็นในด้านวิชาชีพของผู้ที่เป็นครูใหม่ในระยะแรก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่สอนเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 3-8 ปีจะต้องมีการประเมินทักษะและความสามารถดังนี้

- 1) ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ครูใหม่จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องพัฒนาการของเด็กเพราะเด็กเล็ก ๆ มีพัฒนาการที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กขึ้นอยู่กับระดับในการพัฒนาในช่วงนี้มากกว่าช่วงอื่น ๆ

- 2) ความสามารถในการพัฒนายุทธวิธีในการถ่ายทอดความรู้ ครูใหม่จำเป็นต้องรู้ยุทธวิธีในการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก

3) ความรู้ด้านหลักสูตร ครูใหม่จำเป็นต้องเข้าใจและมีความรู้ในเนื้อหาวิชาในหลักสูตรแห่งชาติอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้ในห้องเรียนได้

4) ความสามารถในการสังเกต การวัดและประเมินผล ครูใหม่จำเป็นต้องมีความสามารถในการสังเกตเด็กเพื่อที่จะส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่เหมาะสมในเวลาอันสมควร นอกจากนี้ครูต้องมีความสามารถในการจัดทำ เก็บรักษาและวัดผลความก้าวหน้าของเด็ก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสังเกตจุดเด่น จุดด้อย สังคม สติปัญญาและพัฒนาการด้านร่างกายเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กได้สมบูรณ์ขึ้น

5) การรู้และการนับถือวัฒนธรรมและสังคมที่มีความเหมือนและต่างกัน ครูทุกคนจะต้องได้รับการสอนให้รู้และนับถือในวัฒนธรรมที่เหมือนและต่างกัน ในสังคมที่มีความหลากหลาย ครูจะต้องรู้วิธีการทำให้เด็กได้ตระหนักถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่อยู่ในชุมชนที่มีความแตกต่างกัน

6) ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัว นอกจากนี้ครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเมือง กฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายของชาติ

7) ความสามารถในการเป็นนายแก่ต่างให้กับเด็ก ครูใหม่ควรได้รับการศึกษาและรับการฝึกในขณะที่อยู่ในสถาบันฝึกหัดครูให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นนายแก่ต่างให้กับเด็กโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

8) ความสามารถในการวางแผนเพื่อความก้าวหน้าของเด็ก ครูต้องมีความสามารถในการวางแผนการจัดโปรแกรมเพื่อความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องแก่เด็กโดยการสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิดทำให้เห็นพัฒนาการของเด็ก ความสนใจของเด็กเพื่อสร้างกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน

9) ความสามารถในการจัดระบบห้องเรียน เนื่องจากเด็กต้องการสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่มีความปลอดภัย มีอุปกรณ์และข้อมูลที่มีการจัดระบบที่让孩子สามารถใช้ได้ ครูต้องมีทักษะในการสร้างความมั่นใจให้แก่เด็ก ช่วยกระตุ้น และพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองและการพึ่งพาซึ่งกันและกันของเด็ก

10) ภาวะความเป็นผู้นำ ครูจะต้องทำงานกับบุคคลอื่น ๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ช่วยครู ผู้ปกครอง ครูใหม่จึงจำเป็นต้องมีทักษะในการเป็นผู้นำในห้องเรียนในขณะทำงานร่วมกับบุคคลอื่น

ในการประเมินผลจะควบคู่ไปกับการนิเทศเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาเป็นสำคัญ จึงมีการประเมินในสองลักษณะคือ การประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) ซึ่งจะทำได้ผลการประเมินที่ช่วยให้ผู้ดำเนินงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของตนและการประเมินผลสรุปเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน (Summative evaluation) จะทำได้ผลการประเมินที่ช่วยให้ผู้บริหารหรือคณะกรรมการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อไป ซึ่งผลการประเมินควรจะแสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้างและเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด มีสิ่งใดที่ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ สถาบันผู้ประกอบวิชาชีพครูแห่งชาติ (National Council for Accreditation of Teacher Education) หรือ NCATE เป็นสถาบันวิชาชีพที่เกิดจากความร่วมมือของสมาคมวิชาชีพประมาณ 30 สมาคมที่ประกอบด้วย องค์กรครู นักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาชีพครู ผู้รับผิดชอบนโยบายการศึกษาของท้องถิ่นและรัฐ โดยที่ NCATE ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตครูการเตรียมครูที่มีคุณภาพโดยมีกระบวนการรับรองมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียน การผลิตครูของสถาบันผลิตครูระดับภาค

วิชาการระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยและการรับรองหลักสูตรของสถาบันผลิตครู (<http://www.ncate.org/about/>,1997) ได้กำหนดเกณฑ์ในการวัดคุณภาพของผู้ที่จะเป็นครูใหม่ในด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กผู้ศตวรรษที่ 21 (<http://www.ncate.org/wannable/benefits.html>, 1997) ดังนี้ 1) ด้านความรู้ในวิชาศิลปศาสตร์ 2) ด้านความลุ่มลึกในเนื้อหาวิชาที่สอน 3) ด้านความรู้ในด้านวิชาชีพครู 4) ด้านประสบการณ์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียน 5) ด้านความสามารถในการประเมินผลในหลายรูปแบบ 6) ด้านความสามารถในการประยุกต์ความรู้ด้านทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

INTASC (Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium) ได้กำหนดมาตรฐาน 10 มาตรฐานเพื่อผลิตครูให้มีความรู้ ความสามารถ มีวุฒิภาวะและได้มาตรฐานในระดับสากล ดังนี้

1) ครูมีความเข้าใจในทศวรรษที่สำคัญ เครื่องมือสำหรับการสืบเสาะและโครงสร้างของสาขาวิชาต่าง ๆ และสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นหลักเกณฑ์ของเนื้อหาสาระวิชาที่มีความหมายสำหรับนักเรียน

2) ครูมีความเข้าใจว่านักเรียนมีการเรียนรู้และพัฒนาการอย่างไรและให้โอกาสในการเรียนรู้ที่สนับสนุนการใช้สติปัญญา สังคมและการพัฒนาบุคลิกภาพ

3) ครูมีความเข้าใจว่านักเรียนมีความแตกต่างในการเรียนรู้และสร้างโอกาสในการเรียนการสอนโดยการปรับให้เหมาะกับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย

4) ครูมีความเข้าใจและใช้ยุทธวิธีในการสอนที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการของนักเรียนเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติ

5) ครูใช้ความเข้าใจเกี่ยวกับแรงจูงใจเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มและพฤติกรรมเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในทางบวก ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และแรงจูงใจในตัวเอง

6) ครูใช้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาที่ใช้คำพูด ภาษาที่ไม่ใช้คำพูดและเทคนิคการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อที่จะสนับสนุนความกระตือรือร้นในการสืบเสาะ ความร่วมมือและการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน

7) ครูมีการวางแผนการสอนโดยอยู่บนฐานของความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา นักเรียน ชุมชนและเป้าหมายของหลักสูตร

8) ครูมีความเข้าใจและใช้ยุทธวิธีการประเมินที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อประเมินและรับรองระดับสติปัญญา สังคมและพัฒนาการทางกายภาพของผู้เรียน

9) ครูเป็นผู้สะท้อนถึงความต่อเนื่องของการประเมินผลเกี่ยวกับทางเลือกของตนเองและการแสดงออกต่อผู้อื่น (นักเรียน พ่อแม่ และผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ) ที่อยู่ในชุมชนแห่งการเรียนรู้) และเป็นผู้ที่เฝ้าหาโอกาสในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ

10) ครูส่งเสริมสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครอง หน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและความเจริญรุ่งเรือง

มหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี (The University of Mississippi) (2001) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินนักศึกษาวชิชาชีพครูซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานของINTASC (Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium) ไว้ 5 ด้าน 42 ตัวบ่งชี้ จำแนกออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน (ตัวบ่งชี้ที่ 1-8) ด้านการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ (ตัวบ่งชี้ที่ 9-15) ด้านการสอนเพื่อการเรียนรู้ (ตัวบ่งชี้ที่ 16-30) ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ (ตัวบ่งชี้ที่ 31-38) และด้านการประเมินการเรียนรู้ของนักเรียน (ตัวบ่งชี้ที่ 39-42) ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.2 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการประเมินนักศึกษาวชิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี (The University of Mississippi) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานของ INTASC

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้
1. ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน (Planning and Preparation)	1) การกำหนดรายละเอียดหรือการคัดเลือกวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับบทเรียน (ม.1,7) 2) การกำหนดรายละเอียดหรือการเลือกวิธีการสอนสำหรับบทเรียนหนึ่ง ๆ (ม.2,4,7) 3) การกำหนดรายละเอียดหรือเลือกองค์ประกอบของเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนสำหรับบทเรียน (ม.1,2,7) 4) การกำหนดรายละเอียดหรือการเลือกวัสดุและวิธีการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน (ม.7,8,9) 5) การใช้สารสนเทศเกี่ยวกับนักเรียนในการวางแผนและจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างในพัฒนาการและความต้องการส่วนบุคคล (ม.2,7) 6) ใช้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียน ความสนใจและประสบการณ์ต่าง ๆ (ม.2,5) 7) มีการวางแผนการสอนโดยการบูรณาการความรู้จากวิชาอื่นๆ (ม.1,7) 8) มีการรวบรวมวัฒนธรรมหลายๆ วัฒนธรรมและนำไปปรับใช้ในแผนการสอน (ม.3)
2. ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ (Communication and Interaction)	9) ใช้การเขียน การพูดและการสื่อสารที่ไม่ใช้ภาษากับนักเรียนอย่างเหมาะสม (ม.6) 10) มีความคาดหวังสูงในการสื่อสารสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน (ม.3) 11) แสดงทักษะการสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึงความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (ม.3,6) 12) ฟังและแสดงความสนใจถึงสิ่งที่นักเรียนพูดโดยมีการแสดงอาการตอบรับอย่างเหมาะสม (ม.2, 6) 13) สร้างและสนับสนุนบรรยากาศในชั้นเรียนที่สามารถยอมรับได้, สนับสนุนการคิดสร้างสรรค์ ความอยากรู้อยากเห็น (ม.6) 14) ให้โอกาสแก่นักเรียนในการร่วมมือ การสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน (ม.2,5,6) 15) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อแม่และผู้ปกครอง (ม.10)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้
<p>3. ด้านการสอนเพื่อการเรียนรู้ (Teaching For Learning)</p>	<p>16) ครูแสดงความรู้เกี่ยวกับวิชาที่สอน (ม.1)</p> <p>17) มีความกระตือรือร้นต่อโครงการที่สอนและการเรียนรู้ (ม.1)</p> <p>18) ใช้ความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจแรกเริ่มของนักเรียนและประสบการณ์ให้สัมพันธ์กับการสอนและมีความหมาย (ม.1,3,7)</p> <p>19) ใช้ยุทธวิธีการสอนที่เหมาะสมอย่างหลากหลาย (ม.4)</p> <p>20) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความแตกต่างในการพัฒนาการและความต้องการแต่ละบุคคล (ม.2,3,4)</p> <p>21) บรรยายมโนทัศน์โดยใช้ภาษาที่นักเรียนเข้าใจ (ม.4)</p> <p>22) ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและยกตัวอย่างที่เห็นชัดเจนในการอธิบายเมื่อจำเป็น (ม.4)</p> <p>23) รวบรวมความหลากหลายทางด้านเทคโนโลยีและทรัพยากรมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน (ม.6)</p> <p>24) ให้โอกาสแก่นักเรียนในการประยุกต์ใช้มโนทัศน์ในการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (ม.4,6)</p> <p>25) ใช้การถามคำถามเพื่อระดมมโนทัศน์ที่ผิดหรือคลุมเครือและติดตามตรวจสอบการทำงานของนักเรียน (ม.6)</p> <p>26) ใช้คำถามที่ใช้การคิดขั้นสูงเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์และการคิดประเมินค่า (ม.4,6)</p> <p>27) ใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ (ม.10)</p> <p>28) ปรับยุทธวิธีในการให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนและมีการเสริมแรงนักเรียน (ม.4,6)</p> <p>29) ให้เวลาที่พอเหมาะสำหรับตอบสนองการคิดในระดับที่สูงของนักเรียน (ม.2,4)</p> <p>30) ให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างทันท่วงทีในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติทางวิชาการและให้คำแนะนำแก้ไข (ม.8)</p>
<p>4. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ (Managing The Learning Environment)</p>	<p>31) แสดงความยุติธรรมและการสนับสนุนในระดับของผลสัมฤทธิ์ทางบวกการปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ (ม.5)</p> <p>32) ใช้เวลาในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ม.5)</p> <p>33) เป็นผู้ติดตามตรวจสอบการมีส่วนร่วมของนักเรียนและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ (ม.5)</p> <p>34) มอบหมายงานที่เป็นกิจวัตรประจำวันแก่นักเรียน (ม.5)</p> <p>35) ประยุกต์หลักการของการจัดการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ยุทธวิธีในการส่งเสริมความร่วมมือและการเรียนรู้ (ม.5)</p> <p>36) วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนและทำการแก้ไขเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมแรงจูงใจของนักเรียนและการเรียนรู้ (ม.5,6,7)</p>

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้
	37) ใช้ประโยชน์ของการตอบสนองเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มที่มีต่อการเรียนรู้ การทำงานใหม่ๆ หรือการสอนทบทวนในบทเรียนที่นักเรียนไม่เข้าใจ (ม.2,4) 38) ดูแลเกี่ยวกับการจัดสรรเวลา ช่องว่าง กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์อย่างยุติธรรมใน การทำงานของนักเรียน (ม.5)
5. ด้านการประเมินการเรียนรู้ ของนักเรียน (Assessment of Student Learning)	39) เกณฑ์การประเมินการสื่อสารและมาตรฐานการปฏิบัติของนักเรียน (ม.8) 40) การพัฒนาและใช้ความหลากหลายของการประเมินการปฏิบัติอย่างเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ (ม.8) 41) ส่งเสริมนักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนและการประเมินตนเอง (ม.8) 42) บันทึกความก้าวหน้าเกี่ยวกับการทำงาน การปฏิบัติและการสื่อสารของนักเรียนที่มี ต่อพ่อแม่และเพื่อนร่วมงาน (ม.8)

(ที่มา : http://www.olemiss.edu/depts/educ_school/seced/stai.htm)

2.4 แหล่งที่มาของข้อมูลในการประเมินครู

การประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูเป็นสิ่งที่พึงกระทำเพื่อประโยชน์ขั้นต้นในการปรับปรุงการ
สอนให้มีประสิทธิภาพได้ระดับมาตรฐาน (พวงแก้ว ปุณยกนก, 2525; ยาวดี วิบูลย์ศรี, 2538) แหล่งข้อมูล
ในการประเมินการสอนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holder) หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการ
สอนโดยส่วนมากจะพิจารณาจากข้อมูลเพียงแหล่งเดียว เช่น ข้อมูลจากหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงานหรือ
นักเรียน การประเมินตนเองของครูผู้สอน ซึ่งการพิจารณาข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้รับไม่
ครอบคลุมครบถ้วน ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความเห็นว่าควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีบทบาทร่วมกันในการประเมินการสอน
ได้แก่ การประเมินตนเองของผู้สอน การประเมินโดยผู้เรียน การประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน การประเมินโดย
ผู้บังคับบัญชาหรือการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญหรือนักประเมินภายนอก การประเมินจากผู้ประกอบการที่ใช้
ผลผลิต การประเมินจากผู้ปกครอง นอกจากนี้ในปัจจุบันมีแนวคิดในการประเมินแบบ 360° ซึ่งเป็นการ
ประเมินโดยอาศัยแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่งมาประกอบกัน (สมหวังพิธิยานุวัฒน์, 2524; บุญธรรม กิจปรีดา
บริสุทธิ, 2526; Borich G.D., 1977; Harris, 1986 อ้างถึงในจิตติมา จันทเวช, 2542; ศิริเดช สุชีวะ, 2542)

1. การประเมินตนเอง (self evaluation) เป็นกระบวนการที่ครูตัดสินตนเองในเรื่องเกี่ยวกับความรู้
ความสามารถ ความเชื่อและสิ่งอื่นใดที่มีผลต่อคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนโดยมีเป้าหมายเพื่อการ
ปรับปรุงตนเอง การประเมินตนเองให้ความสำคัญกับการลงมือทำของครูแต่ละคนและความเชื่อที่ว่าพัฒนา
วิชาชีพครูต้องมาจากจิตสำนึกในความต้องการพัฒนาตนเองของครูที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การสอนใน
แต่ละวันที่ผ่านไปจากจุดนั้นทั้ง 2 ประการนี้เองทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ครูคือศูนย์กลางของกระบวนการ
ประเมินตนเองที่ครูจะต้องรับผิดชอบต่อการวิเคราะห์และปรับปรุงการสอนของตนโดยครูจะเป็นผู้รวบรวม
ข้อมูล ตีความหมายและตัดสินคุณภาพการสอนของตน อีกทั้งเป็นผู้กำหนดกรอบของมาตรฐานและตัวชี้วัดใน

เรื่องความรู้ ทักษะและคุณภาพการสอนของตน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการประเมินตนเองของครูเป็นการประเมินของครูโดยครูและเพื่อครูอย่างแท้จริง (Airasian & Gullickson, 2000 แปลโดย ศิริเดช สุชีวะ, 2545) การประเมินการสอนโดยผู้สอนประเมินตนเอง (self rating) มีความสำคัญมากในการได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงมากที่สุดและยังสามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงเพื่อการตัดสินใจในการบริหารด้านการสอนซึ่งจะเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการปรับปรุงการสอนของผู้สอน (นิราศ จันทจร, 2534) นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งข้อมูลในการประเมินที่ได้รับการยอมรับเนื่องจากการประเมินตนเองสามารถทำได้ง่ายสะดวกและไม่ต้องมีระเบียบแบบแผนมากนักทำให้มีการนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้สอนที่ทำการประเมินผลการสอนของตนย่อมมีความตั้งใจที่จะปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น นอกจากนั้น พวงแก้ว ปุณยกนก (2525) กล่าวว่า การที่ผู้สอนประเมินตนเองจะทำให้ได้ข้อมูลบางส่วนที่ไม่มีใครรู้นอกจากตัวเอง การได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเองทำให้ผู้สอนเกิดความรู้สึกที่ดี การประเมินการสอนโดยให้ผู้สอนประเมินตนเองมีความเหมาะสมที่จะใช้ในการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการปรับปรุงการสอน เนื่องจากความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้นจะไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อการนำผลการประเมินไปใช้มากนัก วิธีการที่เหมาะสมในการประเมินการสอนโดยตัวผู้สอนเอง ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในชั้นเรียน การใช้แบบประเมินตนเอง การสังเกตผ่านสื่อเทคโนโลยีและการใช้แบบบันทึกต่างๆ ข้อจำกัดของการประเมินตนเอง ได้แก่ การที่ผู้ประเมินเข้าข้างตนเองจึงทำให้ผลการประเมินสูงกว่าปกติ นอกจากนี้สิ่งที่ควรพิจารณาคือวิธีการทำให้ผู้สอนได้ประเมินตนเอง เนื่องจากการประเมินตนเองต้องอาศัยความเต็มใจของผู้สอนจึงจะให้ผลที่น่าไปใช้ได้ต้องมีประสิทธิภาพ

2. การประเมินโดยผู้เรียน (student evaluation, student rating) สามารถใช้ในการประเมินได้อย่างกว้างขวางและทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญเพราะนักเรียนเป็นผู้รู้และรับผลจากผู้สอนโดยตรง การประเมินโดยผู้เรียนสามารถประเมินได้ทั้งทักษะการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ขอบเขตเนื้อหาวิชา การมอบหมายงานและการให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน บรรยายภาคในชั้นเรียน การถ่ายทอดความรู้และการตั้งคำถามกระตุ้นความคิดของนักเรียน วิธีการประเมินการสอนโดยผู้เรียนนิยมใช้แบบสอบถามมากที่สุดเนื่องจากสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลกับรายวิชาที่มีผู้เรียนจำนวนมากสามารถถามข้อเท็จจริงในการสอนของผู้สอนได้ครอบคลุมหลายด้านแต่คุณภาพของแบบสอบถามจะมีความสำคัญต่อผลการประเมินเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นแบบสอบถามจึงควรมาจากกระบวนการสร้างที่ถูกต้องตามหลักการวัดผลและมีการวิเคราะห์คุณภาพตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขให้ต้อยเสมอหรือสามารถใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เรียนได้เช่นกัน นอกจากนั้น Coffman (1998, อ้างถึงในศิริเดช สุชีวะ, 2542) ได้เสนอเทคนิคการประเมินการสอนที่เรียกว่า "การวินิจฉัยการสอนแบบกลุ่มเล็ก (small group instructional diagnosis) ซึ่งมีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group interview) โดยดำเนินการในช่วงกลางภาคเรียนโดยผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการกลุ่มในการให้ฉันทมติเกี่ยวกับรายวิชาที่เรียนและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการสอน ข้อจำกัดของการประเมินโดยผู้เรียน ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ได้เนื่องจากภาวะในการตัดสินใจของผู้เรียน ความลำเอียงจากความรู้สึกส่วนตัวของผู้เรียนทำให้มีผู้สอนบางท่านไม่ยอมรับผลการประเมินโดยผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่าตัวแปรบางตัวมีอิทธิพลต่อผลการประเมิน คือ ขนาดของชั้น

ลักษณะรายวิชาเป็นวิชาเลือกหรือวิชาบังคับ ตลอดจนสาขาวิชา (พวงแก้ว ปุณยกนก, 2526)

ข้อควรปฏิบัติในการประเมินการสอนโดยผู้เรียน

1) ข้อคำถามในแบบสอบถามควรถามเฉพาะข้อเท็จจริงที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น พฤติกรรมของผู้สอน ข้อมูลที่เป็นสถิติมากกว่าข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นหรือการตัดสิน นักเรียนไม่มีความรู้ในหลักการสอน เทคนิคการสอน วิธีสอนและเนื้อหาวิชา นอกจากนั้นการถามสิ่งที่เป็นความคิดเห็นหรือการตัดสิน นอกจากมีความลำเอียงจากผู้เรียนแล้วยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการประเมินและวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย

2) สภาพการดำเนินการประเมินที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้ได้ผลการประเมินที่ไม่น่าเชื่อถือซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

2.1) การเปิดเผยตัวผู้ประเมินทำให้ผู้เรียนไม่กล้าประเมิน ผู้ดำเนินการประเมินจึงเป็นกรรมการกลางและไม่ควรให้ผู้สอนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมิน

2.2) การให้เวลาประเมินน้อยเกินไปทำให้ผู้เรียนไม่ตั้งใจประเมิน แสดงความเห็นไม่เต็มที่และไม่ได้ใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเท่าที่ควรจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาได้มากพอสมควร

3) การประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน (peer evaluation) การประเมินโดยเพื่อนร่วมงานเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับการยอมรับอีกแหล่งหนึ่งเนื่องจากเพื่อนร่วมงานของผู้สอนเป็นผู้ประเมินที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในวิชาชีพเดียวกัน มีประสบการณ์ในการสอนตลอดจนรู้หลักสูตรและเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดี (พวงแก้ว ปุณยกนก, 2525) นอกจากนั้นการประเมินการสอนโดยเพื่อนร่วมงานยังส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในองค์กรก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการสอน เนื้อหาที่เหมาะสมกับการประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ วัสดุประกอบการสอน การสอบและการตัดเกรด เทคนิคการสอน เนื้อหาวิชาที่สอน จรรยาบรรณในวิชาชีพ ตลอดจนความรับผิดชอบ (พวงแก้ว ปุณยกนก, 2526)

การประเมินการสอนโดยเพื่อนร่วมงานสามารถดำเนินการได้โดยการให้เข้าไปสังเกตการสอนในชั้นเรียนหรือจากสื่อเทคโนโลยี การสังเกตพฤติกรรมนอกห้องเรียน การดูแผนการสอน สื่อการสอนและเอกสารประกอบการสอน การสัมภาษณ์หรือพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ Centra (1975, อ้างถึงในศิริเดช สุชีวะ, 2542) กล่าวว่า การประเมินโดยเพื่อนร่วมงานที่เข้าไปสังเกตการสอน ผู้ประเมินต้องได้รับการฝึกและปฏิบัติอย่างถูกต้อง ผู้สังเกตควรสังเกตมากกว่า 1 ครั้ง และควรใช้ผู้สังเกตมากกว่า 1 คน และรายการที่สังเกตพฤติกรรมต้องมีจำนวนมากพอสมควรจึงจะทำให้ผลการประเมินมีความเชื่อถือได้สัมพันธ์ พันธุ์พฤกษ์ (2537, อ้างถึงในศิริเดช สุชีวะ, 2542) ได้อ้างเอกสารของ Batisa (1976) ว่าเพื่อนร่วมงานที่จะประเมินการสอนควรมีลักษณะคือ 1) เป็นผู้ได้รับการยอมรับและมีการทำวิจัย 2) เป็นผู้มีส่วนร่วมทางวิชาการในชุมชนในสาขาเดียวกับอาจารย์ผู้ประเมิน 3) เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวาง 4) เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับนักศึกษา 5) เป็นผู้เกี่ยวข้องกับงานสอน ข้อจำกัดของการประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ ผู้สอนไม่อยากให้เพื่อนอาจารย์ไปสังเกตการสอน การประเมินการสอนโดยเพื่อนร่วมงานอาจมีความลำเอียงเนื่องจากผู้ประเมินใช้ความรู้สึกส่วนตัวในการตัดสินผู้สอนที่ไปประเมินผู้อื่นอาจมีความลำเอียง การไม่มีเวลาที่ไปสังเกตการสอนของเพื่อนร่วม

4) การประเมินโดยผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร (Supervisor evaluation) การให้ผู้บังคับบัญชาประเมินการสอนส่วนใหญ่ใช้เพื่อประโยชน์ทางการบริหารงานบุคคล เช่น การให้ความดีความชอบ วิธีที่ใช้คล้ายกับการประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน คือ การสังเกตการสอนในห้องเรียน การสังเกตพฤติกรรมนอกห้องเรียน การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้สอนและผู้เรียน การพิจารณาแผนการสอน สื่อการสอนและเอกสารการสอน ข้อจำกัดของการประเมินโดยผู้บังคับบัญชา ได้แก่ การที่ผู้บังคับบัญชาระดับสูงหรือผู้บริหารมักมีงานในความรับผิดชอบมากจึงไม่มีเวลาติดตามการประเมินผลการสอนของผู้สอนได้ตลอด ข้อมูลที่ได้คลาดเคลื่อนจากความลำเอียงที่มีอยู่ก่อน ความลำเอียงจากความสัมพันธ์ส่วนตัว การใช้ความคิดเห็นและความชอบส่วนตัวเป็นเครื่องตัดสิน (พวงแก้ว ปุณยภนิก, 2526)

สำหรับกรณีวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูโดยออกแบบให้อาจารย์ที่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูหรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหรือผู้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนและนักเรียนเป็นผู้ประเมิน เนื่องจากบุคคล 2 กลุ่มแรกเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการประเมินนักศึกษาวิชาชีพครูและมีความใกล้ชิดกับตัวนักศึกษา ส่วนผู้บริหารโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูหรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหรือผู้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนถือเป็นผู้บังคับบัญชานักศึกษาวิชาชีพและมีหน้าที่คอยสังเกต สอดส่องดูแลและให้คำแนะนำในด้านความประพฤติและการดำเนินกิจกรรมด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ส่วนการให้ผู้เรียนได้ประเมินการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครูเนื่องจากตัวนักเรียนเป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครู นอกจากนี้ยังให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้ประเมินตนเองเนื่องจากข้อมูลบางส่วนเป็นข้อมูลที่ไม่มีใครทราบได้นอกจากตัวนักศึกษาเอง

2.5 แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ โดยได้บัญญัติสาระต่าง ๆ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะแนวทางการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในหมวดที่ 4 มาตรา 22 ได้กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพ” จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวทำให้บทบาทของครูต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าในทางวิชาการและวิชาชีพ โดยครูยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีทัศน์ใหม่จากการสอนในแบบเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) มาเป็นผู้จัดการ (Manager) หรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีที่มาจากแนวคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องของ “การเรียนรู้โดยการกระทำ” หรือ “Learning by Doing” ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับโดยทั่วโลกมานานแล้ว การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจัดกระทำนั้นนับว่าเป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเป็น “ผู้รับ” มาเป็น

“ผู้เรียน” และเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูจาก “ผู้สอน” หรือ “ผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้” มาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้ผู้เรียน” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้เท่ากับเป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ว่าอยู่ที่ผู้เรียน มากกว่าอยู่ที่ผู้สอน ดังนั้นผู้เรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนเพราะบทบาทในการเรียนรู้ ส่วนใหญ่อยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทิตนา แชมมณี, 2542)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง แนวการจัดการเรียนการสอนที่มุ่ง ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนโดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและ ความสนใจของผู้เรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยใช้กระบวนการทางปัญญาโดยใช้วิธีการและ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและได้ลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้ผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้ เติบโตตามศักยภาพ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2544; คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543; ธำรง บัวศรี, 2543; วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2541)

2.5.1 หลักการพื้นฐานของแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครู คือ ผู้สนับสนุน (supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (resource person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่ การเลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วย การศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ บังคับสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยเนื้อหา ประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายขึ้นอยู่กับ “สิ่งที่สอน(เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน) “

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้ รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบ ข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้ง การบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงานและการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่ เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของ ผู้เรียน

5. ครู คือ ผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรง คุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความเต็มใจ ของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็น ความเชี่ยวชาญ ความรู้เจตคติ และการฝึกฝนโดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็

6. ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้นสามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7. การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน (วัฒนาพร ระบุว่า, 2542)

2.5.2 หลักการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้มีผู้เสนอหลักการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้หลายท่าน อาทิ เช่น

กรมวิชาการ, 2544 ได้เสนอแนะหลักการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

1. การปรับความคิดของครูให้มองนักเรียนบนพื้นฐานของความรักความเข้าใจว่า นักเรียนมีศักยภาพในการเรียนรู้พร้อมเอื้ออำนวยความสะดวกจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ มีอิสระในการคิด ลงมือปฏิบัติจริง

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนให้ถึงศักยภาพสูงสุด คือ ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม หลังเรียนหรือหลังฝึกกิจกรรมมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติของตน

3. การยึดชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการคิดเชิงระบบและคิดอย่างมีวิจารณญาณมีรูปแบบการคิดของตนเอง ค้นพบตนเอง สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้ในชีวิตจริงได้

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. การจัดประสบการณ์โดยใช้คุณธรรมนำความรู้ บูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มวิชาและทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติตนยึดหลักคุณธรรมและพัฒนาให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์

6. การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้ชีวิตและประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริงและถือว่าการวัดและประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

วัฒนาพร ระบุว่า, 2542 ได้กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรยึดหลักดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่างๆ กันมิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

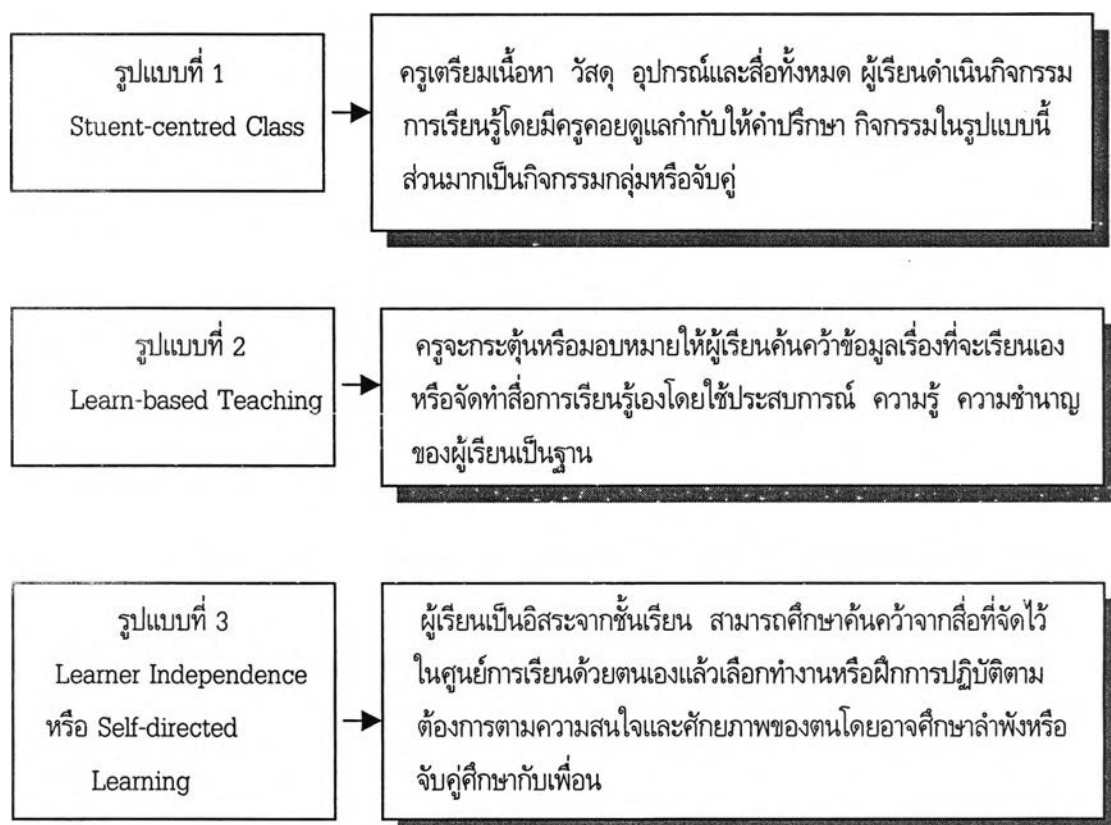
3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองจึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเองมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญหากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้วจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ

5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.5.3. รูปแบบหรือระดับของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีหลายรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีระดับบทบาทของครูและผู้เรียนมากน้อยต่างกัน ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 รูปแบบหรือระดับของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

(ที่มา : แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, 2542 หน้า 11-12)

2.5.4. บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

กรมสามัญศึกษา (2540) ได้กำหนดบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ดังนี้

1. บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

1.1) การเตรียมตนเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียนรวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้

1.2) การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียนทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการหรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อ ห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย

1.3) การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด

1.4) การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ใดเพื่อให้กิจกรรมการเรีญดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม

1.5) การเตรียมการวัดและประเมินผล โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) ผล (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Psychomotor) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2. บทบาทด้านการดำเนินการ

2.1) การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาผู้เรียนต้องการเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2) การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supportor and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

2.3) การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

2.4) การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

2.5) การเป็นผู้เสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันอภิปรายโต้แย้งด้วยท่าทีนุ่มนวลให้เกิดมิตรภาพกันอย่างเป็นมิตรโดยมีจุดมุ่งหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

3. บทบาทด้านการประเมินผล

เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ การวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้านโดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic measurement) จากการปฏิบัติ (Performance) จากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนอกจากครูจะเป็นผู้วัดผลแล้ว ผู้เรียนควรเข้ามามีบทบาทในการประเมินตนเองและกลุ่มด้วยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดมีลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญนอกจากครูและผู้เรียนแล้วยังมีผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จหลายฝ่ายด้วยกัน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้จะต้องมีบทบาทร่วมกัน ได้แก่

(1) การสำรวจความต้องการ คือ สำรวจความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อสร้าง/กระตุ้นความสนใจ สำรวจความสนใจและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

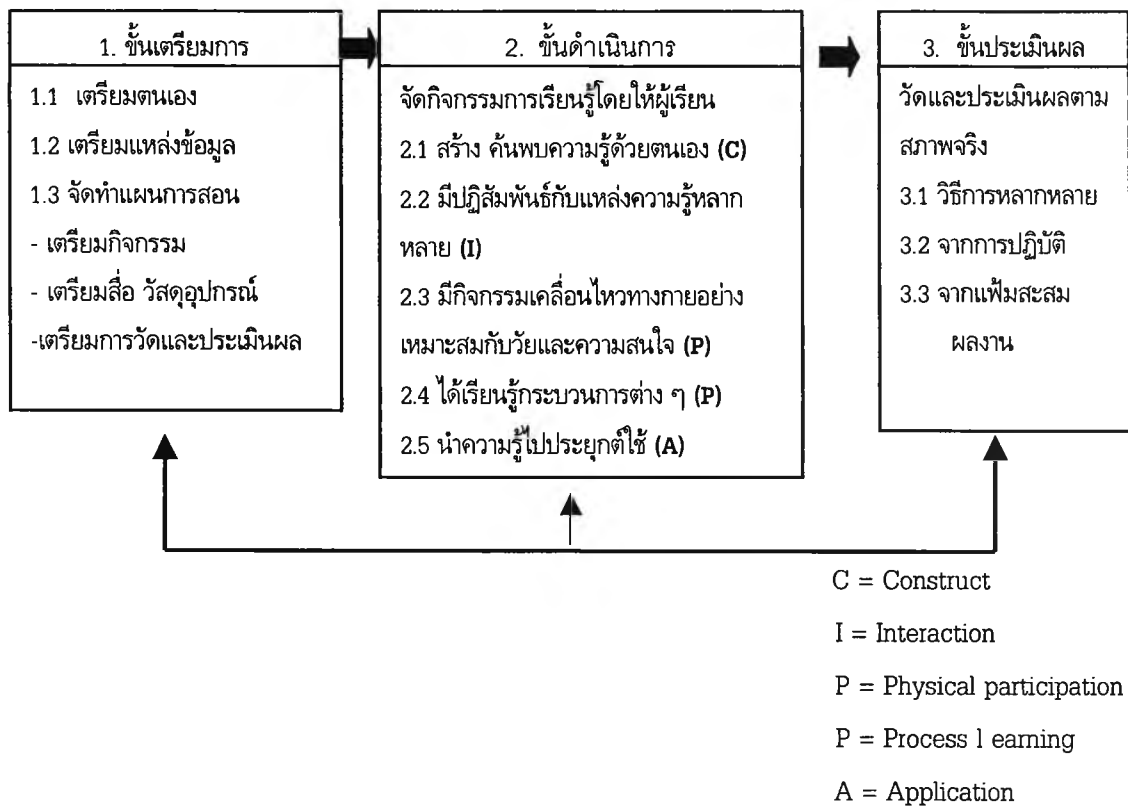
(2) การกำหนดมาตรฐาน คือ การกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานของการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด ความสนใจและเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ

(3) การวางแผนการเรียนรู้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

(4) กิจกรรมการเรียนรู้ คือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง

(5) การประเมินผล คือ การประเมินประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

(6) การสรุปผลการเรียนรู้ คือ การนำผลจากการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องจากการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอน

แผนภาพที่ 2.2 แนวดำเนินการของครูผู้สอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

รูปแบบ CIPPA Model (ที่มา : ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, 2543 หน้า 35)

นอกจากนี้ ชาติ แจ่มนุช และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในยุคปฏิรูปที่ผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีส่วนทำกิจกรรม แบ่งกลุ่มหรือจับคู่ เป็นผู้อบรมหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่นักเรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน
2. เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An active participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริง ๆ พร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียนขณะทำกิจกรรม
3. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and resource) คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่างเช่น คำศัพท์หรือไวยากรณ์ การให้ข้อมูลหรือความรู้ในขณะที่นักเรียนต้องการซึ่งจะช่วยทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
4. เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง
5. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยตรวจสอบงานที่นักเรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้นักเรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านความถูกต้องของคำศัพท์ ไวยากรณ์ การแก้คำผิดอาจจะทำได้ทั้งก่อนทำกิจกรรมหรือบางกิจกรรมอาจจะแก้ที่หลังได้

ศิริชัย อิศสระโชติ (2544) ได้สรุปถึงบทบาทของครูตามแนวการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดซึ่งจะเปลี่ยนไปจากเดิมโดยมีบทบาทใหม่ ดังนี้

บทบาทครูเมื่อพิจารณาจากกระบวนการเรียนรู้ แบ่งได้ ดังนี้

1.1 ครูในฐานะผู้จัดการสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ (The Teacher as a Manager of the Learning Environment) ครูจะต้องประยุกต์ใช้ความรู้เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ พัฒนาการสอน ผลงานวิจัย กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การตั้งและทดสอบสมมุติฐาน การวางแผนบริหารชั้นเรียน นอกจากนี้ครูยังต้องเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนโดยมีขั้นตอนหลัก ๆ ได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ประเมินพฤติกรรมก่อนเรียน ดำเนินการตามยุทธศาสตร์การสอน และประเมินผลการเรียนรู้

1.2 ครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวก (The Teacher as a Facilitator of Individual) ครูจะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามที่เขาต้องการ ครูจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ต้องสังเกต ประเมินพฤติกรรม พัฒนาทักษะที่เหมาะสม กระตุ้นผู้เรียนให้ไปถึงศักยภาพสูงสุด ครูต้องอดทนกับความไม่เฉลียวฉลาดและไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนคนอื่นและครูจะต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1.3 ครูในฐานะตัวกลางของความสัมพันธ์ (The Teacher as a Mediator of Human Relations) ครูเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และระหว่างกลุ่มผู้เรียน ได้แก่ การกระตุ้นผู้เรียนให้แสดงออก ให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมแสดงออกในสังคมที่ตีลดปัญหาความขัดแย้ง คอยชี้แนะ สร้างค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม สร้างความสัมพันธ์เชิงบวกให้เกิดความอบอุ่นยอมรับนับถือให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลการเรียนรู้ สร้างระบบการสื่อสารที่ชัดเจน และสร้างระบบการควบคุมดูแลที่เป็นธรรมและเป็นประชาธิปไตย

บทบาทครูเมื่อพิจารณากระบวนการสอน พิจารณาได้ ดังนี้

1.1 การเตรียมการสอน

1.1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ

1.1.2 ศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

1.1.3 วางแผนการสอนโดยกำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน วิเคราะห์เนื้อหาและสาระสำคัญ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และกำหนดการประเมินผล

1.1.4 จัดเตรียม ได้แก่ การเตรียมสื่อ เอกสาร ตำรา ข้อมูล ติดต่อแหล่งความรู้ เตรียมเครื่องมือการประเมินและจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน

1.2 การสอน

1.2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

1.2.2 กระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม

1.2.3 จัดกิจกรรมตามที่ได้ออกแบบไว้ อาจมีการปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่

เป็นจริง นอกจากนี้ยังดูแลอำนวยความสะดวก สังเกตจดบันทึก ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงาน ผลการเรียนรู้และให้ข้อมูลเพิ่มเติมตามความเหมาะสม

1.3 การประเมินผล

1.3.1 เก็บรวบรวมผลงานและประเมิน

1.3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.5.5 การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน (กรมวิชาการ, 2543) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ ขั้นนี้เป็นการสำรวจความต้องการความสนใจของผู้เรียน สำรวจพื้นฐานความรู้เดิม และทบทวนความรู้เดิมให้แก่ผู้เรียนแล้วจึงทำการนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงในสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ในการนำเข้าสู่บทเรียนครูควรใช้ประเด็นคำถามสถานการณ์หรือกิจกรรมกระตุ้นหรือท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย

ขั้นที่ 2 ขั้นสอนหรือขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในขั้นนี้ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นบทบาทครู และกิจกรรมที่เน้นบทบาทผู้เรียน กิจกรรมที่เน้นบทบาทผู้เรียนก็จะเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทั้งที่เป็นกิจกรรมเดี่ยวและกิจกรรมกลุ่ม ครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตโดยใช้สื่อที่หลากหลายและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป ขั้นนี้ครูและผู้เรียนจะร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้ มีการสนทนา ซักถาม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผล ขั้นนี้เป็นการประเมินผลสำเร็จของการจัดกระบวนการเรียนรู้รวมถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนภายหลังจากการประเมินซึ่งในการประเมินผลสามารถประเมินได้ทุกระยะทั้งระหว่างการเรียนรู้การสอนและประเมินสรุปรวม

การดำเนินการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนนี้แต่ละครั้ง เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมและมวลความรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ครั้งนั้น ทั้งนี้การจัดสรรเวลาในกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.5.6 ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้กระบวนการเรียนของนักเรียน

1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติ และทำกิจกรรมหลากหลายจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. นักเรียนเห็นแบบอย่างที่ดี และฝึกเผชิญสถานการณ์จนเกิดจิตสำนึก และคุณธรรม
4. นักเรียนฝึกคิดหลายวิธี สร้างสรรค์จินตนาการและแสดงออกได้อย่างชัดเจนมีเหตุผล

5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ทดลองวิธีการแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
6. นักเรียนได้ฝึกค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้จากแหล่งวิทยาการในโรงเรียน และชุมชน
7. นักเรียนสนใจใฝ่รู้ มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างมีความสุข
8. นักเรียนฝึกระเบียบวินัยและรับผิดชอบในการทำงานจนสำเร็จ
9. นักเรียนฝึกประเมินผลงาน ฝึกประเมินและปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้กระบวนการสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาไทยและความรู้สากล
 2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ
 3. ครูเข้าใจและเอาใจใส่ให้นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
 4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
 5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
 6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน
 7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและค้นพบความรู้
 8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตโดยรวมมีกับชุมชน
 9. ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถัวัฒนธรรมไทย
 10. ครูประเมินตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
- * ตัวบ่งชี้ทั้ง 10 ข้อ จัดเรียงตาม ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการสอนและขั้นประเมินผล

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ในฐานะหน่วยปฏิบัติที่ดูแลและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุขโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้มีความสุข : เรียนรู้อย่างสุขสันต์ด้วยกันทั่วทุกคน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประยุกต์ใช้หลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข กล่าวคือ เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จและได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ มีแนวทางสำคัญ คือ บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนรู้ต้องน่าสนใจ การประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของ

ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวล เป็นมิตร มีเมตตา อ่อนน้อม เข้าใจและยอมรับกันและกัน ให้กำลังใจและเกื้อกูลกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม : การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้

เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งในเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก มีผลทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องที่เรียนอย่างชัดเจนลึกซึ้งครอบคลุม มีความหมายต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาสภาพสังคม

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง : เรียนโดยใช้สมองและสองมือ

การคิดเป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องกัน เมื่อได้คิดแล้วก็ต้องนำไปปฏิบัติจริงจึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดการเรียนให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริงต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ สื่อ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่างๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติอย่างจริงจังและสรุปผลเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น : เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน

เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันโดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์และสังคมร่วมกันทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคมและทักษะการทำงานที่ดี

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง : เรียนอย่างไรใครควรทบทวนตนเองรอบด้าน

เป็นการรับรู้สถานการณ์การเรียนรู้และความถนัดของตนเองเน้นการเรียนรู้กระบวนการว่าการเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ ประเมินจุดดีจุดด้อยและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมพร้อมที่จะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

สุมนดา พรหมบุญ และคณะ (2541) ได้เสนอยุทธวิธีสอนเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4 ยุทธวิธี หรือ เรียกว่า “ยุทธวิธี 4 ดาว” ซึ่งแต่ละยุทธวิธี มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

ยุทธวิธีที่ 1 วิธีสอนแบบดาว 5 แฉก ประกอบด้วย การตั้งคำถาม การจัดกิจกรรม การสร้างจินตนาการ การทำงานเป็นกลุ่ม และการเชื่อมโยง

ยุทธวิธีที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมนอกบ้าน - นอกโรงเรียน สิ่งแวดล้อมในบ้าน ศูนย์วิทยุการบริเวณโรงเรียนและการจัดสภาพห้องเรียน

ยุทธวิธีที่ 3 การแนะแนวและจิตวิทยา “ศูนย์เพื่อนเด็ก” เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของ ภัณฑารักษ์ 5 กลุ่ม คือ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนวและนักจิตวิทยา

ยุทธวิธีที่ 4 การประเมินผลเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมินจากเพิ่มสะสมงาน การประเมินจากการติดตามกระบวนการทำงานของเด็กและการประเมินจากข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ ของเด็ก

ทิสนา แชมมณีและคณะ (2541) ได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้เรื่องพัฒนากระบวนการคิด สรุปเรียกว่า “กลยุทธ์หมუნงล้อทางปัญญา” หมายถึง การปลูกกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งได้แก่ การคิดถูกทาง การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง การคิดไกล การคิดอย่างมีเหตุผลและการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยให้วิธีการและกลวิธีต่าง ๆ อาทิ การฝึกความสามารถทางการคิดโดยเฉพาะการฝึกสำเร็จรูป การสอนเนื้อหาวิชาโดยการใช้รูปแบบการสอน วิธีการสอนและกระบวนการสอนที่เน้น/ส่งเสริมกระบวนการคิด การสอนเนื้อหาวิชาโดยมีการฝึกทักษะการคิด ลักษณะการคิดและกระบวนการคิดต่างๆ บูรณาการเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนตามความเหมาะสมรวมทั้งการใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายเข้าไปช่วยกระตุ้นและหมუნงล้อทางปัญญาหรือสมองของผู้เรียนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์หมუნงล้อทางปัญญาของผู้เรียนจะสามารถช่วยให้เยาวชนของประเทศเป็นคนที่มีมองกว้าง คิดไกลและใฝ่สูงรวมทั้งเป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความคิด วิจารณญาณในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540) ได้เสนอหลักการในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ยั่งยืนดังนี้

1. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาอย่างผสมผสานกันตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด
3. จัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีประสบการณ์โดยตรง ปฏิบัติตามสภาพจริง ให้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
4. ให้นักเรียนเรียนจากผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning outcomes) ที่มีเป้าหมายที่แน่นอนเป็นเป้าหมายการเรียนรู้ที่ทำได้ โดยครูเป็นผู้กระตุ้นและจัดเรียงเนื้อหาการสอนจากง่ายไปหายาก
5. ให้นักเรียนได้เรียนเป็นกลุ่ม เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) มีการแลกเปลี่ยนถกแถลงความรู้จนเกิดความกระจ่างชัดเจน เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการทำงานเป็นทีมและเรียนรู้บทบาทของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
6. การเรียนรู้จะต้องสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่แล้วให้เป็นปึกแผ่นจนเกิดความรู้ใหม่ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ใหม่มากกว่าการจดจำความรู้เท่านั้น
7. ในการเรียนรู้ต้องควบคู่ไปกับการได้ข้อติชม (Feedback) ที่จะทำให้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยและความก้าวหน้าในการเรียนรู้

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนและการประเมินการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำเสนอประกอบการอ้างอิงในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผลการวิจัยจะนำมาพิจารณากำหนดเป็นเกณฑ์ในการประเมินการสอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จริยา สังคินา (2520) ได้ศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพประยุกต์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตในคณะวิชา 4 คณะ ซึ่งสังกัดสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพประยุกต์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตัวประกอบโดยสกัดตัวประกอบด้วยวิธีตัวประกอบสำคัญและหมุนแกนตัวประกอบแบบอโรทอนอล โดยวิธีแวนแมกซ์ ได้ตัวประกอบ 9 ตัวเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ ลักษณะของอาจารย์ ทักษะการสอน ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิต การใช้อุปกรณ์การสอน วิธีการสอน อุปกรณ์การสอน การวัดผล ทศนคติต่อวิชาที่สอน และลักษณะผู้นำ

จินตนา มาพวง (2520) ได้ศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์และนิสิต สาขาสังคมศาสตร์ จากคณะต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตัวประกอบโดยสกัดตัวประกอบด้วยวิธีตัวประกอบสำคัญและหมุนแกนตัวประกอบแบบอโรทอนอลโดยวิธีแวนแมกซ์ ได้ตัวประกอบ 5 ตัว คือ ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิต วิธีสอน ลักษณะบุคลิกภาพของอาจารย์ ทศนคติของอาจารย์ต่อวิชาที่สอนและการประเมินผล

ชาดา บัวแสง (2520) ทำการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร อาจารย์และนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ทุกแผนก คณะวิทยาศาสตร์แผนกวิชาเคมี เคมีเทคนิค ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ ธรณีวิทยา วิทยาศาสตร์ทั่วไป นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตัวประกอบโดยสกัดตัวประกอบด้วยวิธีตัวประกอบสำคัญและหมุนแกนตัวประกอบแบบอโรทอนอลโดยวิธีแวนแมกซ์ได้ตัวประกอบ 5 ตัว คือ อุปกรณ์การสอน ลักษณะบุคลิกภาพของอาจารย์ ทศนคติของอาจารย์ที่มีต่อนิสิตและวิชาที่สอน บรรยายภาคในชั้นเรียนและทักษะในการสอน

ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา (2520) ศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์ และนิสิตคณะอักษรศาสตร์และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตัวประกอบโดยสกัดตัวประกอบด้วยวิธีตัวประกอบสำคัญและหมุนแกนตัวประกอบแบบอโรทอนอลโดยวิธีแวนแมกซ์ได้ตัวประกอบ 6 ตัว คือ อุปกรณ์การสอน บุคลิกลักษณะของอาจารย์ วิธีการสอน ทศนคติของอาจารย์ต่อนิสิต ตำราเรียนและทักษะการสอน

อุทุมพร ทองอุไทย (2523) ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา ทั้งในและนอกประเทศสามารถจำแนกได้เป็น 6 องค์ประกอบ ดังนี้ ลักษณะอาจารย์ วิธีสอน สัมพันธภาพ ระหว่างอาจารย์กับนิสิต อุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผล ทศนคติของอาจารย์ต่อการสอนต่อนิสิต

อารมณีย์ เทียนพิทักษ์ (2528) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนของนิสิต ฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามการรับรู้ของอาจารย์นิเทศก์ฝ่ายคณะ อาจารย์นิเทศก์ฝ่ายโรงเรียน ผู้บริหารในหน่วยงานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและนิสิตที่ผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้ตัวประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพการสอนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ การเตรียมการสอน ด้านการสอนและการดำเนินการสอน และบุคลิกภาพของนิสิต

ภัทรา จินดาศรี (2529) ได้วิเคราะห์ตัวประกอบของประสิทธิภาพการสอนของครูคณิตศาสตร์ โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ตามการประเมินโดยตนเองและนักเรียน พบว่า ครูและนักเรียน ประเมินว่า ลักษณะที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอน ได้แก่ 1) ความรักและความชอบสอน 2) มีความสนใจ ในวิชา 3) มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง 4) เป็นผู้มีความรู้ 5) มีความกระตือรือร้นในการสอน 6) เตรียมการสอนเป็นอย่างดี 7) มีความเชื่อมั่นในตนเอง 8) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างลึกซึ้ง 9) มี ประสบการณ์ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์และตัวประกอบของประสิทธิภาพการสอนของครูคณิตศาสตร์ที่ร่วม กันในทุกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ด้านวิชาการและการดำเนินการสอน 2) บุคลิกภาพของครู 3) ความรู้ใน วิชาครู 4) ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน 5) เจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ 6) เทคนิคการสอน 7) การ ประเมินผลงาน 8) คุณสมบัตินิสิต 9) สถานภาพส่วนตัว 10) บรรยากาศในการเรียนการสอน

วัลย์รัตนา ว่องนัยรัตน์ (2530) ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของประสิทธิภาพการสอนตามการ ประเมินของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยใช้แบบประเมินประสิทธิภาพการสอนที่ครอบคลุมลักษณะ การสอนที่มีประสิทธิภาพ 6 ด้าน คือ ด้านบุคลิกลักษณะของผู้สอน ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ด้านทัศนคติของผู้สอนต่อการสอน และต่อผู้เรียน ด้านการกำหนดงานประเมินผลแล้วให้ข้อมูลป้อนกลับ ตัวประกอบที่สำคัญของประสิทธิภาพ การสอนมี 7 ตัวประกอบ คือ ทักษะในการสื่อความหมายและการสอน การกำกับและการประเมินผลการเรียน ทัศนคติของผู้สอนต่อนักศึกษา ความรู้ความสามารถทางวิชาการของผู้สอน ความสามารถของผู้สอนในการ กระตุ้นนักศึกษาให้ใช้ความคิดเห็น การจัดดำเนินการสอน การใช้วัสดุอุปกรณ์และวิธีสอน

ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2532) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการสอน ของอาจารย์ในวิทยาลัยครู ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการสอน 6 ตัวแปร คือ บุคลิกลักษณะของครู ความสนใจเชิงวิชาการ บรรยากาศในการเรียนการสอน เจตคติของอาจารย์ต่อ นักศึกษา สมรรถภาพในการใช้สื่อการสอน และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

นิราศ จันทรจิตร (2534) การประเมินการสอนสำหรับครูประถมศึกษาโดยประเมินใน 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน ด้านบุคลิกภาพและความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชา ด้านการใช้ กลวิธีการสอน ทักษะการสอน สื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจูงใจและการเสริมแรง ด้านการเอาใจใส่และ การให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน ด้านการจัดชั้นเรียนและการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และด้านการติดตาม ความก้าวหน้า การประเมินผลและการให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2535) การศึกษาพฤติกรรมของครูใน อุดมคติของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณลักษณะ ด้านการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านแรงจูงใจและการเสริมแรง ด้านการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน / โรงเรียน

มันทนา ปันม่วง (2536) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก พบว่าคุณลักษณะที่ส่งเสริมให้ครูมีประสิทธิภาพ การสอน ได้แก่ การใช้คำถามนำเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สรุปทบทวนทุกครั้งเมื่อ เรียนจบ ยกย่องชมเชยผลงานนักเรียนอย่างยุติธรรม มีความเที่ยงตรงและยุติธรรมในการสอบ มีความ ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ มีความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียนตั้งแต่แรกสอนและมีใจรักเด็ก ส่วนองค์ประกอบที่สำคัญที่ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูประถมศึกษา คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง ครูกับนักเรียน 2) การจัดการเรียนการสอน 3) บุคลิกลักษณะของครู 4) การวัดและประเมินผล 5) การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ 6) ความเป็นธรรม และ 7) กลวิธีการสอน

ลัดดา จันทรแสง (2537) ได้วิเคราะห์ตัวประกอบของประสิทธิภาพการสอนของครูคณิตศาสตร์ตาม การประเมินตนเองและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ โดยการ วิจัยครอบคลุมกลุ่มตัวแปร 5 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านการดำเนินการสอน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครู กับนักเรียน ด้านเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์และด้านบุคลิกภาพของครู ผลการวิจัยพบว่า ตัวประกอบที่ สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูคณิตศาสตร์ตามการประเมินตนเองและนักเรียน คือ ด้านบุคลิกภาพ ของครูคณิตศาสตร์เป็นตัวประกอบที่สำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการวางแผนและการเตรียม การสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ ด้านความตั้งใจสอน ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านความเป็นธรรม ด้านวิธีการสอนและด้านเทคโนโลยี ทางการศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537) องค์ประกอบที่เหมาะสมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการ ครูสายงานการสอน ผลการวิจัยได้องค์ประกอบสำคัญในการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูสาย งานการสอน 9 องค์ประกอบ คือ คุณลักษณะความเป็นครู คุณภาพการสอน การบริการ วิชาการและส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การปรับตัวและมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม ปริมาณและคุณภาพงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย ความรู้ความสามารถในการสอนและการรักษาวินัย

เยาวดีย์ วิบูลย์ศรี (2538) การประเมินการปฏิบัติงานครูที่ดี 6 ด้านคือ 1) ด้านวิชาการ 2) ด้านการ สอน 3) ด้านคุณธรรม 4) ด้านบุคลิกภาพ 5) ด้านสังคม 6) ด้านส่วน

สุรพงษ์ หงษ์ศิลา, 2539 สมรรถภาพที่พึงประสงค์ของอาจารย์อุตสาหกรรมโดยศึกษา 6 สมรรถภาพ ได้แก่ ด้านการเตรียมการสอน ด้านเทคนิควิธี ด้านการจัดห้องเรียนและโรงฝึกงาน ด้านการประเมินผล ด้านการอบรม แนะนำและปกครอง ด้านมนุษยสัมพันธ์

McKenna, B.et,1994 การประเมินความสามารถหรือการปฏิบัติหน้าที่ของครู 5 ด้าน คือ ความรู้ ในเนื้อหาวิชา ความสามารถทางการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ความเป็นวิชาชีพและอื่น ๆ

The Nation Project on the Quality of Teaching and Learning (NPOTL) ประเทศ ออสเตรเลีย (Marsh,1996) ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการกำหนดความสามารถของครูใหม่ 1) ให้ความ เอาใจใส่ การเข้าใจและการตอบสนองต่อพัฒนาการ การเรียนรู้และภูมิหลังของนักเรียน 2) ความสามารถ ในการจัดการเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียน 3) มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรและสามารถ นำไปใช้ปฏิบัติได้ 4) ความสามารถในการวางแผนและประเมินผล 5) ความสามารถในการสอน 6) ความ สามารถในการตรวจงาน การวัดและประเมินผล 7) มีทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 8) ความสามารถในการ จัดการและการจัดองค์กร 9) ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ 10) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วย ตนเองระหว่างและหลังการทำงานกับนักเรียน

Rich, Y. et al, 1996 การประเมินสมรรถนะในการสอน 3 ด้าน คือ 1) สมรรถนะการสอนส่วนบุคคล 2) สมรรถนะในการสอน 3) สมรรถนะการสอนที่สัมพันธ์ทางสังคม

Crader, K. W.,and Butler, J. K., JR.,1996 การประเมินการปฏิบัติการสอนสำหรับนักเรียน ประเมินจำนวน 21 ข้อ โดยวัด 5 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาเด็กนักเรียน 2) ด้านความรับผิดชอบของครู 3) ด้านการเอาใจใส่เด็กนักเรียน 4) ด้านประสิทธิภาพของครู 5) ด้านการกระตุ้นนักเรียน

Martin, N. K.(1998) การประเมินทัศนคติและความเชื่อในการควบคุมห้องเรียนใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการทางการสอน 2) ด้านการจัดการกับบุคคล 3) ด้านการจัดการกับพฤติกรรม

งานวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมิน

สิทธา มณีแสง (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของผลการประเมินการสอนของอาจารย์ ระหว่าง หัวหน้าภาควิชา อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาวิทยาลัยครู พบว่า ผลการประเมินการสอนของหัวหน้า ภาควิชามีความสัมพันธ์ทางลบกับการประเมินการสอนของอาจารย์ผู้สอนในด้านวิธีการสอน อุปกรณ์และ เอกสารประกอบการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหัวหน้าภาควิชาประเมินการสอนของ อาจารย์ผู้สอนที่มีวุฒิปริญญาตรีต่ำกว่าอาจารย์ผู้สอนที่มีวุฒิสสูงกว่าปริญญาตรีในด้านจุดมุ่งหมายและเนื้อหา วิชา ด้านวิธีสอน อุปกรณ์การสอนและเอกสารประกอบการสอนและด้านบุคลิกภาพและจรรยาบรรณอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิจารณ์ คำเนิ่งคุณากร (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างผลของการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ประเมินโดยตนเอง เพื่อนร่วมงานและนักเรียน โดยใช้การประเมินตามเกณฑ์ของแคมเบลและฟิสค์ พบว่า ครูผู้สอน เพื่อนร่วมงานและนักเรียนประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูได้ไม่แตกต่างกันในด้านบุคลิกลักษณะของครู ด้านวิชาการ ด้านวิธีการสอนและด้านการวัดและประเมินผล แต่การประเมินผลโดยครูผู้สอนมีผลการรับรู้ในทางบวกน้อยกว่าการประเมินโดยนักเรียนและผู้ร่วมงาน ครูผู้สอนและเพื่อนร่วมงานมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การประเมินการสอนมีประโยชน์เพื่อใช้ในการปรับปรุงการสอนและบริหารการเรียนการสอนให้เหมาะสม ตัวแปรที่ควรใช้ในการประเมิน ได้แก่ ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระวิชาที่สอน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน วิธีการวัดและประเมินผลของครู และบุคคลที่ควรเป็นผู้ประเมิน ได้แก่ ครูผู้สอน หัวหน้าหมวด นักเรียน เพื่อนร่วมงานในหมวดวิชาเดียวกันและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ

กนกนันท์ วรรณภาส, 2540 ได้ทำการประเมินประสิทธิผลการสอนในวิชาคณิตศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่ประเมินการสอนโดย ครูผู้สอน เพื่อนร่วมงานและนักเรียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบสอบถามการประเมินประสิทธิผลการสอน วิชาคณิตศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ประเมินโดยครูผู้สอน เพื่อนร่วมงาน และนักเรียนให้มีคุณภาพและศึกษาความตรงของการประเมิน ประสิทธิภาพการสอนจากผู้ประเมิน 3 กลุ่ม เกี่ยวกับคุณลักษณะ 7 ด้าน คือ บุคลิกลักษณะครู ความสามารถทางวิชาการ เทคนิคและทักษะวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านเจตคติของครูต่อการสอนและนักเรียนและด้านการวัดและประเมินผล

จากแนวคิดและผลการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสอนที่มีประสิทธิภาพและการประเมินการสอน ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดขององค์ประกอบและคุณลักษณะของครูเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินนักศึกษาวิชาชีพครูในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (รายละเอียดดังตารางที่ 2.3)

จากตารางที่ 2.3 และการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ออกองค์ประกอบในการประเมินนักศึกษาวิชาชีพครูในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 9 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การวางแผนและเตรียมการจัดการเรียนรู้ (ลัดดา จันทร์แสง, 2537; สุรพงษ์ หงษ์ศิลา, 2539; สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2539; วีรพันธ์ สิทธิพงศ์, 2542; Scriven, 1994; Marsh, 1996; Curtis, 1996; Beerens, D.R. , 2000; มาตรฐานของ INTASC, 2001)

2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กรมสามัญศึกษา, 2540 ; รูปแบบ CIPPA Model; ศิริชัย อีสระโชติ, 2544; ชาติ แจ่มนุช และคณะ, 2545)

3) กระบวนการใช้สื่อการเรียนการสอน (วัลย์รัตนา ว่องนัยรัตน์, 2530; ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล, 2532; นิราศ จันทจร, 2534; เกณฑ์มาตรฐานครูสภา, 2537; กนกนันท์ วรรณภาส, 2540; Scriven, 1994)

4) การจูงใจและการเสริมแรงในการเรียน (นิราศ จันทจร, 2534; กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2535; บุญชม ศรีสะอาด, 2537)

5) การจัดชั้นเรียนและสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ (ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล, 2532; นิราศ จันทจร, 2534; กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2535; สุรพงษ์ หงษ์ศิลา, 2539; สำนักงาน

คณะกรรมการข้าราชการครู, 2539; วีรพันธ์ สิทธิพงศ์, 2542; Scriven, 1994; Marsh, 1996; Curtis, 1996; Beerens, D.R. , 2000; มาตรฐานของ INTASC, 2001)

6) การสื่อสารและส่งเสริมกระบวนการคิด (วัลย์รัตนา ว่องนัยรัตน์, 2530; มันทนา ปั้นม่วง, 2536; บุญชม ศรีสะอาด, 2537; ชัยอนันต์ สมุทวาณิช, 2541, Scriven, 1994; Marsh, 1996; มาตรฐานของ INTASC, 2001)

7) การประเมินการเรียนรู้ของนักเรียน (วัลย์รัตนา ว่องนัยรัตน์, 2530; นิราศ จันทระจิตร, 2534; มันทนา ปั้นม่วง, 2536; ลัดดา จันทรแสง, 2537; สุรพงษ์ หงษ์ศิลา, 2539; Scriven, 1994; Marsh, 1996; มาตรฐานของ INTASC, 2001)

8) คุณลักษณะความเป็นครูและพฤติกรรมทั่วไป (วัลย์รัตนา ว่องนัยรัตน์, 2530; ประโยชน์ คุปต์ กาญจนากุล, 2532; นิราศ จันทระจิตร, 2534; มันทนา ปั้นม่วง, 2536; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2537; เกณฑ์ มาตรฐานครูสภา, 2537; กนกนันท์ วรรณภาส, 2540; Scriven, 1994; Beerens, D.R. , 2000)

9) ทักษะการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Scriven, 1994; เกณฑ์มาตรฐานครูสภา, 2537; หลักสูตร การผลิตครู 5 ปีของกระทรวงศึกษาธิการ)

ตารางที่ 2.3 สรุปผลการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการปฏิบัติงาน/ประสิทธิภาพการสอนของครู/คุณลักษณะของครูวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ศึกษา	อุทุมพร, 2523	เตื่อนใจ, 2527	อารมณ์, 2528	วิโรจน์, 2529	เกณฑ์มาตรฐานครูสภา 2533	นิราศ, 2534	กรมวิชาการ, 2535	สมหวัง, 2537	เกณฑ์มาตรฐานครูสภา 2537	สุรพงศ์, 2542	วิรัตน์, 2542	ส.คณะกรรมการข้าราชการ การครู, 2539	McKenna, 1994	Scriven, 1994	Maisch, 1996	Curtis, 1996	Beerenss, 2000	มาตรฐานของINTASC	หลักสูตรฯ(ศษ.)
1. การวางแผนและเตรียมการสอน		✓	✓			✓				✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. ทักษะการสอน/การจัดกระบวนการเรียนการสอน/ความสามารถในการสอนเทคนิควิธี	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
3. แรงจูงใจและการเสริมแรง						✓	✓												
4. การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน/การปกครองชั้นเรียน/การจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน						✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
5. ทักษะการสื่อสาร/ปฏิสัมพันธ์/ความสามารถในการตั้งคำถาม												✓		✓	✓			✓	✓
6. คุณลักษณะความเป็นครู/บุคลิกลักษณะของอาจารย์/ความเป็นมืออาชีพ	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓		
7. การวัดผลและประเมินผล	✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	
8. การใช้อุปกรณ์การสอน / การใช้สื่อ	✓				✓	✓			✓					✓					
9. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน/นิสิต	✓	✓		✓			✓					✓							
10. ความรู้ในเนื้อหาวิชา/ความสามารถทางวิชาการ		✓		✓	✓	✓			✓				✓	✓	✓				
11. การวิจัยเพื่อพัฒนาการสอน					✓									✓					✓
12. ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก												✓				✓			
13. ความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม								✓								✓			
14. ทศนคติของครูกับนิสิต				✓															